

BİLGİ MERKEZLERİNDE YÖNETİM

I

Yayına Hazırlayanlar

Doç. Dr.
Erol Yılmaz

Dr. Öğr. Üyesi
Leyla Kanık

Hiperyayın 848

Araştırma-İnceleme

Yayına Hazırlayanlar

Doç. Dr. Erol Yılmaz - Dr. Öğr. Üyesi Leyla Kanık

Genel Yayın Editörü

Hatice Bahtiyar

Mizanpaj

Senem Ilgın

Kapak Tasarım

Kenan Temizel

Yayıncı Sertifika No: 16680

ISBN: 978-625-7443-96-8

e- ISBN: 978-625-7443-97-5

1. Baskı: İstanbul, 2021

Copyright© Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın telif hakları, 5846 sayılı yasanın hükmüne göre, kitabı yayımlayan Hiperlink Eğitim İletişim Yay. Gıda. San. ve Tic. Ltd. Şti. ve Doç. Dr. Erol YILMAZ - Dr. Öğr. Üyesi Leyla KANIK'a aittir. Yayıncının ve yazarın izni olmaksızın elektronik ve mekanik herhangi bir kayıt sistemi veya fotokopi ile çoğaltılamaz, kopyalanamaz. Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

Her hakkı mahfuzdur. Bu kitapta yayımlanan yazıların etik, bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazar(lar)a aittir. Yayınevi uluslararası bir yayınevdir.

Bilgi merkezlerinde yönetim I / yayına hazırlayanlar Doç. Dr. Erol Yılmaz, Dr. Öğr. Üyesi Leyla Kanık.-- İstanbul: Hiperyayın, 2021.

1.Baskı. -- 887 sayfa: şekil, tablo; 24 cm. – (Hiperyayın; 848)

ISBN: 978-625-7443-96-8

e-ISBN: 978-625-7443-97-5

Kaynakça bölüm sonlarındadır.

1.Kütüphane yönetimi. 2.Kütüphane yönetimi ve organizasyonu. 3. Bilgi hizmetleri – Yönetim. I. Yılmaz, Erol. II. Kanık, Leyla. III. Dizi.

Z 678.8.T9/B55 2021

027.7096/BİL 2021

Baskı-Cilt: Yalın Yayıncılık-Sertifika No: 44154

GENEL SATIŞ PAZARLAMA VE YAYINEVİ

Hiperlink Eğt İlet. Yay. Gıda San. ve Paz. Tic. Ltd. Şti

Tozkoparan Mah. Haldun Taner Sok. Alparslan İş Merkezi

No: 27 Kat: 6 D: 21 Merter- Güngören / İstanbul

Telefon: 0212 293 07 05-06 Faks: 0212 293 56 58

www.hiperlink.com.tr / info@hiperlink.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....11

1. BÖLÜM: İŞLETMELERDE YÖNETİM VE YÖNETİCİ

İşletme Yönetimine Giriş: Panoramik Bakış.....17
Melisa Karabay - Berk Toyata

İşletmelerde Yönetim Düşüncesinin Gelişimi ve Güncel Yaklaşımlar80
İsmail Çağrı Doğan

Özel İşletmelerde Yönetim ve Yönetici 105
İbrahim Can - Berat Bırfın Bir

Kamu Kurumlarında Yönetim ve Yönetici..... 151
Semih Ceyhan

2. BÖLÜM: BİLGİ İŞLETMELERİNDE YÖNETİM VE YÖNETİCİ

Bilgi Merkezlerinde Yönetim: Kavramsal Yaklaşım..... 177
Berat Bırfın Bir

Bilgi Merkezlerinde Yönetim ve Yöneticinin Önemi..... 209
Mesut Kurulgan

Bilgi Merkezlerinde Yönetimin İşlev ve Süreçleri: Planlama, Karar Verme, Örgütleme, Eşgüdüm, Denetim, İnsan Kaynakları, Yöneltilme .. 258
Mesut Yalvaç

Üniversite Kütüphaneleri Özelinde Pandemi Sonrası Değişen Dünyada Bilgi Merkezi Yönetim ve Organizasyonu..... 296
Tuba Akbaytürk Çanak

3. BÖLÜM: BİLGİ İŞLETMELERİNDE TEMEL KAYNAK: İNSAN UNSURU

Bilgi Merkezlerinin Varlık Sebebi ve Müşterisi Olarak Kullanıcı 321
Erol Yılmaz

Akademik Kütüphanelerde Performans Değerlendirmeleri:
Kavramsal Bir Yaklaşım..... 377
Leyla Kanık

Üniversite Kütüphanelerinde İnsan Kaynakları Yönetimi:
Performans Değerlendirmeleri..... 427
Didar Bayır

4. BÖLÜM: TÜRLERİNE GÖRE BİLGİ MERKEZLERİ VE YÖNETİM

Halk Kütüphaneleri ve Yönetimi 479
Mehmet Ali Akkaya

Üniversite Kütüphanelerinde Değişim ve Yenilikçi Süreçte
Kütüphane Yöneticileri 522
Ebru Kaya

Çocuk ve Gençlik Kütüphanelerinde Yönetim..... 573
Asiye Kakırman Yıldız

Kamu İdaresinde Kurum Arşivlerinin Yönetim ve Organizasyonu 613
Niyazi Çiçek

Etkili Okul Kütüphanesi Yönetimi 645
H. İnci Önal

Özel Kütüphaneler ve Yönetim..... 670
Leyla Kanık - Fatma Öztürk Gökdoğan

Milli Kütüphane: Kuruluş Öyküsü ve Örgütsel Yapı 717
Doğan Atılğan

5. BÖLÜM: BİLGİ MERKEZLERİNDE YÖNETİM VE İDARİ HİZMETLER

Yazışma, Dosyalama ve EBYS'nin Belge Yönetimi ile İlişkileri ve
Örgüt İdaresine Yansımaları 741

Hüseyin Odabaş

Bilgi Merkezlerinde Teknik Hizmetler: Demirbaş ve Taşınır
Kayıt İşlemleri 765

Kazım Şentürk

Bilgi Merkezlerinde Mevzuat ve Yönetim 796

Mustafa Kerem Kahvecioğlu

Bilgi Merkezi Yönetimini Etkileyen Unsurlar: Afetler ve Kriz Yönetimi 817

Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu

Kütüphane Binaları: Bilginin Yönetildiği Mekânları Tasarlamak 840

Berrin Küçükcan

Kütüphane Binaları: Bilginin Yönetildiği Mekânları Tasarlamak

Library Buildings: Designing the Places Where Knowledge Is Managed

Berrin Küçükcan¹

Öz

Şüphesiz her binanın bir yapılış amacı vardır. Kütüphane binası da insanlığın bilgi gereksinimini karşılayacak kaynaklara ve kültürel gelişime katkı sağlayacak etkinliklere mekân oluşturmak için tasarlanır ve üretilir. Aynı zamanda kütüphane binası, aynı anda çok sayıda kişinin bir arada bulunduğu bir kamusal alandır. Hangi sebeple olursa olsun binada bulunan herkes, binanın kullanıcısı olarak kabul edilir. Kullanıcılar binada buldukları süreler açısından değerlendirildiğinde ise, sürekli ve geçici kullanıcılar olarak iki grupta incelenebilir. Kütüphane binası, işte bu kullanıcıların gereksinimlerini karşılamak üzere tasarlanır, üretilir ve kullanılır.

Bina kullanıcılarını, kullanıcılar da binayı etkiler. Kütüphane binasının tasarımı sırasında kullanıcı gereksinimlerinin doğru belirlenmemesinin üretim aşamasına da yansımaları, binanın kullanımı sürecinde kullanıcılar üzerinde memnuniyetsizlik yaratır. Konuya ilişkin yapılan bazı bilimsel araştırmalarda binanın mekânsal özellikleri ile kullanım sıklığı arasında yakın bir ilişki olduğu saptanmıştır. Binadan kaynaklanan sorunlar nedeniyle gereksinimleri karşılanamayan kullanıcılarda sağlık sorunları görülebilmekte, buna bağlı olarak kütüphanede kalma süreleri kısalmaktadır. Bu durum binanın kullanım verimliliğini düşürmektedir. Özellikle de binada bulunma zorunluluğu olan kütüphane çalışanları için sağlık sorunlarının görülme oranı daha fazla olmaktadır. Sonuç olarak kullanıcı konforunun sağlanamaması, memnuniyetsizlik nedenidir (Küçükcan, 2007; Hazal ve Emsen, 2020). Bu nedenle bilgiyi yöneten kütüphaneciler ve dermenin kullanıcıları için daha iyi bir kütüphane binası nasıl tasarlanabilir düşüncesi, bu çalışmanın çıkış noktası olmuştur.

Mimari tasarım çok önemlidir. Tasarım evresindeki eksiklik ve hataların daha sonra giderilmesinin çok zor ve maliyetli oluşu nedeni ile bu çalışma daha çok bu evreye odaklanmıştır. Çalışmanın amacı hem bilgi ve belge bilimciler, hem de kütüphane binası tasarımı ile ilgilenen mimarlar üzerinde kütüphane binasının tasarım özellikleri ile ilgili bir farkındalık oluşturmak ve kullanıcı beklentileri-

¹ Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul. E-posta: berrinb1@gmail.com
Assist. Prof., İstanbul 29 Mayıs University, Faculty of Letters, Department of Information and Records Management, İstanbul, Turkey. E-mail: berrinb1@gmail.com

nin neler olabileceğinin daha iyi anlaşılmasının sağlanmasına dikkatlerini çekmektedir. Bunun için de farklı formatlardaki bilgi taşıyıcılarını toplayan, düzenleyen ve gereksinim duyan kullanıcılara ulaştıran, yani bilgiyi yöneten kütüphanelerin konuşlandığı mekânların nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuş ve sonuç kısmında bugün olduğu gibi gelecekte de kullanıcılarının gereksinimlerini karşılayabilecek binalar için bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: *Kütüphane binaları; kütüphane binası tasarımı; esnek kütüphane tasarımı; kütüphane mimarisi; kütüphane binasının kullanıcıları; geleceğin kütüphanesi; mimari tasarım; kütüphane kullanıcıları; akademik kütüphane*

Abstract

Surely, every building has a production purpose. Also the library building is designed and constructed to create a space for resources that will meet the knowledge needs of humanity and activities that will contribute to their cultural development. However, the library building is a public space where many numbers of people are together at the same time. Anyone who is in the building, regardless of the reason for being there, is considered to be the user of the building. When the users are evaluated in terms of the time they have been in the building, they can be examined in two groups as permanent and temporary users. The library building is designed, constructed and used to meet the needs of these users.

Building affects users and users affect the building. The failure to determine the user requirements correctly during the design process of the library building is reflected in the production phase and creates dissatisfaction on the users during the use of the building. In some scientific studies on the subject, it has been determined that there is a close relationship between the spatial characteristics of the building and the frequency of use. Due to problems caused by the building, users whose requirements are not met may experience health problems, and consequently, their time in the library is shortened. This situation reduces the utilization efficiency of the building. The incidence of health problems is higher, especially for library staff who have to be in the building (Küçükcan, 2007 ; Hazal ve Emsen, 2020). Consequentially, the inability to provide user comfort is a cause of dissatisfaction. Therefore, the idea of how to design a better library building for librarians and collection users who manage knowledge has been the starting point of this study.

Architectural design is momentous. Because it is very difficult and costly to correct the deficiencies and errors in the design phase later, this study mostly focuses on this phase. The aim of this study is to raise awareness of both information and documentation scientists and architects interested in library building design,

about the design features of the library building and to draw their attention to a better understanding of what the user expectations may be. For this purpose, it is emphasized how the spaces should be for libraries that collect, organize and deliver information carriers in different formats to the users who need them, in other words, libraries that manage information. Furthermore in the conclusion part, some suggestions are made for buildings that can meet the needs of their users in the future.

Keywords: *Library buildings; library building design; flexibility of a library design; library architecture; library buildings users; library of the future; architectural design; library users; academic library*

Giriş

Kütüphane biliminin kuram ve/veya uygulama yönleri ile ilgili olan herkesin bildiği üzere bina, diğer unsurlar (bütçe, derme, okuyucu/kullanıcı, kütüphane personeli ve teknolojik alt yapı) ile birlikte kütüphaneyi oluşturur. Diğer bir deyiş ile bina, içerisinde kütüphane dermesinin, bu dermenin kullanıcılarının ve personelin birbirleri ile iletişimde bulunabilmesi ve kurumsal olarak kütüphaneden beklenen hizmetlerin verilebilmesi için tasarlanmış, bunun için de belli bir bütçe harcanarak oluşturulmuş bir mekândır. Bu mekânda bulunan basılı ve elektronik ortamdaki tüm bilgi kaynakları ise, dermeyi oluşturur. Kütüphane kurumunu bünyesinde konuşturandıran bu mekân, onu kullanacak olan kişilerin istek ve gereksinimlerini karşılamak üzere tasarlanır, üretilir, “kütüphane binası” olarak hizmete sunulur, bazen de ömrünü tamamlayarak yıkılır. Aslında her bina için geçerli olan bu yaşam döngüsü sürecinde binanın kullanıcılarına hizmet verdiği dönemdeki kullanım performansı, öncesindeki tasarım ve üretim süreçlerinin doğru yürütülmesi ile yakından ilişkilidir.

Derme, dermenin kullanıcısı olan okuyucu, kütüphane personeli ve bunların kullanımına sunulan teknolojik alt yapı ancak bina sayesinde bir araya gelebilir. Bunun sağlanabilmesi için de bütçe gerekir. Derme oluşturmak da, kütüphanede çalışacak personel istihdam etmek de, teknolojik altyapı oluşturmak da bütçeyi gerektirir. Ancak tüm bunları güvenli bir şekilde bir araya getirebilecek bir bina, yeni oluşturulan kütüphanenin bütçesindeki en büyük payı kullanır, çünkü çok pahalıdır ve her istenildiğine de üzerinde kolaylıkla değişiklik yapılamaz. Bilgi kaynaklarının toplanıp düzenlenmesi ve gereksinim duyan kullanıcılara ulaştırılabilmesi için, bir diğer deyişle bilginin yönetilebilmesi için mutlaka bir mekâna gereksinim vardır.

Bilgiyi kütüphaneciler, kütüphanecileri ise kütüphane yöneticileri yönetir. Her ne kadar yirmi birinci yüzyılda kütüphanelerin elektronik ortamdaki kay-

nakları hızla artmış olsa da, binaya olan gereksinimde bir azalma olmamıştır. Çünkü elektronik ortamdaki bilgiyi yönetecek olan kişilerin de bu eylemlerini gerçekleştirebilecekleri bir mekâna gereksinimleri vardır. Ayrıca hala fiziksel olarak bu mekâna gelerek bilgi hizmeti almak isteyen derme kullanıcıları için de bu gereksinim aynen devam etmektedir. Görüldüğü üzere insan unsurunu binadan, binayı da insandan ayrı düşünmek olası değildir ve insan binayı, bina da insanı etkiler. Bu karşılıklı etkilenmenin olumlu yönde gelişmesi ve bilginin doğru bir şekilde yönetilebilmesi için onu üreten ve kullanan “insanın” konforunun sağlanması önemlidir. Ancak sağlıklı bir şekilde tasarlanmış ve üretilmiş bir bina ile bilginin üretimi ve kullanımındaki süreklilik, yani sürdürülebilirlik sağlanabilir.

Mimarlık ile ilgili araştırmalarda binanın kullanım sürecinde kullanıcıların gereksinimlerinin karşılanamamasının en önemli nedeninin tasarım aşamasında kullanıcı gereksinimlerinin doğru bir şekilde belirlenememesi olduğu ortaya konulmuştur. Bazen de bina maliyetinin doğru hesaplanmamış olması, diğer ekonomik sıkıntılar, tasarım ekibindeki (özellikle de ekibin başındaki mimar) değişiklikler vb. nedenlerle tasarımın değişikliğe uğratılarak uygulama aşamasında daha düşük profilli bir binanın yapılmış olması da yine kullanıcı gereksinimlerinin karşılanamaması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenlerden dolayı halen kullanımda olan kütüphanelerde hiç de azımsanmayacak kadar çok sayıda bina kaynaklı sorunun yaşanıyor oluşu, bu çalışmada tasarımın öneminin irdelenmesinin doğru olacağını düşündürmüştür ve bu yönde ilerlenmiştir. Sonuç bölümünde ise salt bugünün değil, gelecekte de kullanıcılarının gereksinimleri karşılayabilecek bir bina tasarımı için temel unsurlar saptanmış ve hem mimarlara, hem de danışma ekibinde yer alarak tasarımı yönlendirecek olan kütüphanecilere yardımcı olabilecek önerilerde bulunulmuştur.

Tasarım ve Mekân

Kütüphane binası tasarımını incelemeden önce genel hatları ile “tasarım” ve “mekân” kavramlarını incelemekte yarar vardır. Tasarım, en basit tanımı ile bir yapıt oluşturmak, ya da var olan bir yapıta yeni bir form vermektir. Her tasarımın arkasında bilgi, beceri, analitik düşünme yeteneği, duygu gibi birçok bileşen bulunur. Tasarım resimden fotoğrafa, grafikten heykele, müzikten mimarlığa kadar uzanan geniş bir perspektifte yaratıcık, bilgi ve becerinin bir araya gelmesidir. Sanatın ve endüstrinin vazgeçilmezidir.

Sanatın her türünün temelinde tasarım fikri vardır. Önce zihinde, yani hayal etmekle başlar, yaratılacak olan yapıt her ne ise yine zihinlerde ilk şeklini

alır, bu soyut form gittikçe somutlaşır. Sonrasında ise meydana getirilecek ürüne göre bir süreç izler. Tasarım “estetik bilginin her türlü aracını kullanarak özgün ve tek olacak yeni değerleri görünür kılma sürecidir”, aynı zamanda “yaşanılan çevrede bulunan ya da temel formlardan yola çıkılarak ortaya konan bir kavram çerçevesinde, belirli ilkeleri kullanarak, özgün ve farklı yorumlar ortaya koyabilme sanatıdır” (Yazıcıoğlu, 2017, s. 58). Tasarım, yaratıcı yeteneğin problem durumlarına çözüm üretmek için sanat ve bilimi kullandığı bir problem çözme stratejisi olarak görülebilir. Tasarımcılar problemleri farklı yollarla çözebilir; ancak, tasarımlarını tasarımdan tamamlanmaya kadar gerçekleştirebilmek için tasarım süreci olarak adlandırılan ve daha önceden belirlenmiş bir örnek ya da bir adım dizisinden geçerler (Wardah ve Khalil, 2016, s. 32).

Tasarlanarak üretilen her ürün için gerekli olan tasarım süreci genel olarak tanımlama, analiz (çözümleme/bilgi toplama), sentez (birleşim) ve değerlendirmeyi içerdiği söylenebilir. Tasarım için öncelikle ortada problem olarak kabul edilebilecek bir konunun olması gerekir. Örneğin yeni kurulacak olan bir üniversitede kütüphane bulunmaması, bir problemdir. Çözümü için de o kurumda eğitim verecek ve eğitim göreceklere bilgi gereksinimlerini karşılayacak bir derme oluşturulması, bu dermenin, dermenin kullanıcılarının ve bu bilgi kaynaklarını yönetecek olan kütüphanecilerin gereksinimlerini karşılayacak bir kütüphane binasının tasarlanması gerekir. Bu problem üzerinden bir tasarım geliştirebilmek için genel olarak aşağıdaki adımlar izlenebilir (Yazıcıoğlu, 2017, s. 58):

- *Tanımlama* aşamasında kütüphanenin, dolayısıyla bir binanın bulunmamasına ilişkin problem her yönü ile ortaya konulur ve konuya ilişkin her türlü düşünce tartışılabilir. Ayrıca tasarımda kullanılacak öğeler belirlenir ve üzerinde çalışılır. Yaratıcılık ile birlikte harmanlanan bilimsel bilgi, tasarım için gerekli formlar, işlevler ve gereksinimler ile birlikte yöntem ve tasarım ilkelerinin de saptanmasını sağlar. Tüm bu çalışmalar gerektiğinde tekrar erişilebilecek şekilde kayda geçirilir.

- *Analiz (çözümleme/bilgi toplama)* aşamasında bu problem ile ilgili her türlü öğe değerlendirilir ve tüm olasılıklar ortaya konulur. Analiz evresinde toplanan her veri, önceki evrede ortaya koyulanlar ile bağdaştırılmaya çalışılır. Bu şekilde farklı olan ne varsa, ortaya çıkar. Bu evrede başta kütüphane kullanıcılarının kimler olacağı olmak üzere tüm gereksinimler doğru belirlenmez ise, işe yanlış bir noktadan bakılıyor olacağı için tasarımdan üretime kadar birçok hatanın yapılması söz konusudur. Örneğin halk kütüphanesi kullanıcıları hakkında bilgisi olan tasarımcının daha sonra bir üniversite kütüphanesi tasarlanması gerektiğinde araştırmaya gerek görmeyip aynı verileri kullanması gibi hatalara da rastlanmaktadır.

- *Sentez* aşamasında bir önceki analiz evresinde saptanan benzerlik ve farklılıkların da yardımı ile yenilikçi bir öneri ortaya konulmaya çalışılır. Yaratıcılığın yoğun bir şekilde kullanıldığı bu aşamada tasarımcı kendi yetenek ve bilgi birikimini de kullanarak özgün öneriler ortaya koyar. Olanakları dâhilinde iki ya da üç boyutlu eskizler ya da taslaklar oluşturarak kafasındakileri görselleştirmeye başlar, tasarım ve danışma ekiplerindeki uzmanlara danışır, başkalarından da yardım alarak belli bir eskiz üzerinde karar verir. Her ne kadar herkesin özgün bir tasarım yapma amacı olsa da, başlangıçta bilinen formlar, öğeler ve ilkelerden yola çıkılır, ancak sonuçta ortaya çıkan ürün, yine de daha önce yapılmışlardan farklı olur.

Tasarım “özel bir alanda, özel bir problem için uygun çözüm arayışı” olarak tanımlanabilir. Bu tasarım bir binaya ait ise bir yere aittir ve çevresinden bağımsız olarak düşünülemez. Tasarımdan da bu yere özgü problemlere çözüm getirmesi beklenmektedir ve buradan kaynaklanan veriler ile biçimlenir (Erman ve Yılmaz, 2017, s. 97).

Mekân kavramı ise ilkçağdan bu yana kimileri tarafından “nesnelerin kapladığı, varlığı zihinde olan bir boşluk” şeklinde uzay bağlamında, kimileri tarafından da “kuşatan cismin kuşatılan cismin dış yüzeyiyle örtüşen iç yüzeyi” ya da “kuşatanla kuşatılan cismin son sınırlarının karşılaşması” olarak tanımlanmıştır (Kutluer, 2003, s. 551). Bina da bir mekândır ve içerisinde canlı/cansız varlıkları barındırır, yani içerisindekileri kuşatan yapma bir çevre, bir kabuktur.

Bina ile birlikte köprü, tünel gibi pek çok yapı türü, mimari proje kapsamında sanatın mimarlık/mühendislik bilgileri ile harmanlanması sonucunda ortaya çıkar. Kütüphane binası ise kütüphane kurumunu bünyesinde barındıran bir mimari yapı olduğu için, kendine has özelliklere sahiptir. Diğer bir deyişle içerisinde bir kütüphanenin faaliyet gösterdiği bir “mekân”dır. Onu kullanacak olan kullanıcıların farklı oluşu (yetişkin, çocuk, engelli, yaşlı vb.) kütüphane binasını ona göre şekillendirir. Bu çalışmada çok önemli bir kamusal yapı türü olan kütüphane binaları ele alınacak, kullanıcı özellikleri belirlenecek, binanın tasarımı ve üretimi için temel gereksinimlerin ve standartların neler olabileceği irdelenmeye çalışılacaktır.

Kütüphane Binası Tasarımının Temel İlkeleri

Kütüphanelerin geçmişten bugüne geçirdikleri evrimin bir değerlendirilmesi yapılacak olunursa, verdikleri hizmet yetenek ve yeterlilikleri üzerinde iki unsurun doğrudan etkili olduğu görülür. Bunların ilki kullanıcılarına sundukları hizmetler, diğeri de binanın sürekli ve geçici kullanıcılarının kütüp-

hanelerden beklentileridir. Bu unsurlar aynı zamanda birbirlerini tamamlar ve şekillendirir (Odabaş ve Akkaya, 2020, s. 66).

Herhangi bir tasarımın gerektirdiği önkoşul olan çözülmesi gereken problem koşulunu kütüphaneler açısından biraz daha ayrıntılı irdelemek gerekirse, şu örneklerden yola çıkılabilir; yeni kurulacak bir üniversitenin kütüphanesinin olmayışı ya da var olan üniversitenin kütüphanesinin binasının yetersiz oluşu, yeni bir binanın tasarlanmasını gerektiren bir problemdir. Aynı şekilde belli bir insan nüfusunun yaşadığı bölgede bir halk kütüphanesinin bulunmaması ya da var olanın gereksinimleri karşılayamaz durumda oluşu da bir kütüphane binası tasarlanmasını ve üretilmesini gerektirir. Bu yaklaşım ile kütüphane binasının tasarım ve üretim (yapım) sürecinin bina ile ilgili bir problemle karşılaşılmasıyla başlayan ve bu problemin çözüldüğü son aşamaya kadar devam eden bir dizi işlemin yer aldığı bir işlem zinciri olduğu söylenebilir.

Binanın Tasarım Süreci

Neden bir kütüphane binasına gereksinim duyulduğuna dair sorulan soruya verilen yanıt, arkasından bu binayı kim(ler) yapmalı, nasıl bir bina yapılmalı ki gereksinimleri karşılayabilsin, nereye yapılmalı, ne kadar sürede tamamlanmalı vb. pek çok soruyu sordurur. Bu soruların yanıtlarını en iyi şekilde verebilecek kişi, binanın tasarım ve üretiminden sorumlu olacak mimardır. Bu nedenle doğru mimarı seçmek çok önemlidir. Bazı ülkelerde özellikle kütüphane binaları konusunda uzmanlaşmış kişi ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bazı mimar odaları ise konu uzmanı mimarlar ile müşterileri bir araya getirebilecek hizmetler verebilmekte, web sayfaları üzerinden bu konuda yardımcı olmaktadır. Türkiye’de ise yasal olarak herhangi bir mimarlık firması bu işi üstlenebileceği gibi, kütüphane binaları konusunda deneyimli olması tercih edilen bir mimar da bu tasarımı yapabilir, yani mimarlık lisans diplomasına sahip olmak yeterlidir. Ancak yasal bir zorunluluk olmasa da, uygulamada mutlaka gelişmiş ülkelerde olduğu gibi bu tasarımı yapabilecek kişilerin seçiminde aldıkları eğitimler, kütüphane binaları konusundaki profesyonel deneyim, tamamlanmış projeler, katıldıkları ulusal/uluslararası yarışmalar, varsa aldıkları ödüller, binanın yapılacağı bölgenin coğrafi yapısını ne kadar bildikleri, işe karşı gösterdiği özen ve ciddiyet gibi niteliğe (kaliteye) yönelik unsurlar dikkate alınmalıdır (How to..., 2016). Yapılacak bina için en doğru seçimleri yapabilmek, gerçekten büyük bir sorumluluktur. Proje yarışması düzenlemek, proje yönergesine uyan başvuruları kamuya açık bir şekilde sergilemek, kullanıcı görüşlerini de aldıktan sonra değerlendirmek ve kazanan projeye uygulamak, özellikle de halk kütüphanelerinde sıklıkla uygulanan bir

yöntemdir. Hatta büyük ve önemli binalar için uluslararası düzeyde proje yarışmaları da düzenlenebilmektedir.

Nasıl bir bina tasarlanacağı konusu, mimarın sorumluluğundadır. Bina onun önderliğindeki bir tasarım ekibi ve danışma ekibi tarafından tasarlanır. Ekiplere danışır, ama tasarım ile ilgili her türlü kararı mimar verir ve üretimde kullanılacak yapı ürünlerini o seçer. Üretim sürecinde de hem binayı, hem de ekiplerin çalışmalarını denetler, yönlendirir. Ekip üyelerinden gelen girdileri ve bilgileri koordine etmek de onun sorumluluğundadır. Her evrede verdiği kararlarla binanın iç ve dış çevre ile olumlu ve olumsuz her türlü etkileşiminden, ayrıca bina ile insan arasındaki etkileşimden de sorumludur (Balanlı ve Öztürk, 1995, s. 138). Tasarım sürecinde mimara tasarım ve danışma ekipleri yardımcı olur.

Mimar, ortaya çıkacak işten memnun olmasını istediği için kendisine kütüphane binasının tasarım ve üretim işini veren kurum/kişi, yani müşterisi ile yakın plan çalışmak ister. Tasarım ekibinde ekip başı olan proje yöneticisi mimarın yanı sıra inşaat, elektrik ve makine mühendisleri, yapı malzemelerinin miktarlarını ve maliyetlerini belirleyen bir teknik eleman (sürveyan) ve iç mekân tasarımlarını yapabilecek iç mimarlar bulunur (Kelsey, D. G., 1992, s. 73). Bu ekip binanın tasarımından ve onu oluşturabilmek ve inşa etmek için gerekli bilgileri üretmekten sorumludur.

Kütüphane eğer bir üniversite kütüphanesi olacak ise, yine mimarın başkanlığında yönetim adına inşaat sürecini denetleyecek bir bina yönetim komitesi de kurulabilir. Bu komitede Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinden, üniversite kütüphanesinden ve mali işler biriminden yöneticiler ve temsilciler bulunmalıdır (Ocholla ve Tanui, 1997, s. 18-19). Bu temsilcilerin mimara destek veren diğer ekip olan danışma ekibinde de bulunması durumunda, ayrıca bir yönetim komitesine gerek olmayabilir. Danışma ekibinde bulunan bilgi ve belge yöneticileri, yine mimar ya da mühendisler arasından da seçilebilecek çevre danışmanları, özellikle de ülkemizin deprem kuşağında bulunması nedeniyle zemin etütlerini yapabilecek jeoloji mühendisi, binanın yeri ile ilgili ölçümleri yapabilecek jeodezi ve fotogrametri mühendisi, akustik uzmanı, sürdürülebilirlik danışmanı, yangın uzmanı, güvenlik danışmanı, bilişim sistem tasarımına destek verebilecek bir ağ yöneticisi, mali danışman gibi kendi alanlarında uzman olan kişiler, tasarım ekibinin başındaki mimara destek verirler. Bu uzmanların her birinin mimara vereceği destek farklıdır ve önemlidir. Örneğin sürdürülebilirlik danışmanı proje için enerji kaynağını belirlerken yangın uzmanı atriyum alanının tasarımına, güvenlik danışmanı da giriş holünün düzenlenmesine katkı sağlar. Sessizliğin önemli bir unsur olduğu kütüphane binalarında akustiğin iyi olmaması, hem geçici hem de sürekli kullanıcılar

için önemli bir sorundur. Dış kaynaklı gürültüyü kesmek için kullanılan cam kaplama ile ilgili teknik bilgiler bile akustik uzmanının alanına girer. Binanın yapılacağı yerin bir tarihi doku içerisinde bulunması durumunda ise Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu üyeleri de danışma ekibinde yer alır. Aynı zamanda da ekibi yönlendirir ve denetler. Kütüphane binasının hem geçici, hem de sürekli kullanıcılarının bu ekipte yer alması, özellikle üzerinde durulması gereken bir konudur. Yapılacak olan bina hangi kütüphane türüne ait olursa olsun, Türkiye’de yapılan kütüphane binalarının çoğunun tasarımı esnasında onu kullanacak olan kütüphane çalışanlarının ve dermenin kullanıcısı olan okuyucuların görüşleri alınmamaktadır. Hâlbuki danışma ekibinde mutlaka bu iki gruptan da temsilci bulunmalıdır. Maalesef hala ülkemizde kütüphanecilerin daha tasarımın başlangıcında ekibe dâhil edilmemesinin olumsuz sonuçlarını çözmeye çalışan kütüphaneler bulunmaktadır. Türkiye’de özellikle kütüphane binaları tasarımları konusunda deneyimli mimar/mimarlık firması yok denecek kadar az olduğu için onları doğru yönlendirebilecek kütüphane çalışanları temsilcisinin bina ve gereksinimlerin belirlenmesi konusunda deneyimli kişilerden olması, ayrıca önemlidir (Küçükcan, 2007, s. 192-193; Nair, 2014, s. 21; RIBA..., 2020, s. 12). Çünkü bu kişi nasıl bir bina istediklerini mimara doğru ve eksiksiz bir biçimde anlatabilecek yetkinlikte olmalıdır.

Veri toplama, çizim, düzenleme gibi çalışmalar mimari bir projenin tasarım sürecini oluşturur ve proje gelişimine uygulanarak tasarım ilkelerini ortaya çıkarır. Bu süreçte bireysel olarak (mimari proje) ya da işbirlikçi (statik, mekanik, elektrik projeleri vb.) gerçekleştirilebilir. Yine bu süreçte binada kullanılması uygun olmayan ürünlerin saptanması ve düzeltilmesi gerekir (Sarıçiçek, 2019, s. 14).

Utariit İzgü’ye göre gereksinimleri karşılamak üzere belirlenmiş olan işlevleri yerine getirebilecek bir mimari yapının tasarımı, bütünüün tanımlanmasıdır. Tasarım esnasında bütünüün içerisinde yer alan tüm öğeler ve çevresel özellikler kavramsal, işlevsel, biçimsel, strüktürel, eylemsel özellikler ve bunların nitelikleri belirlenir, yorumlanır ve belgelenir (aktaran Karadayı Yenice, 2018, s. 10).

Mimaride Çalışma Planının İşlevi ve Önemi

Mimari bir yapıt oluşturabilmenin bazı temel ilkeleri vardır. Bunların başında da tasarımdan yıkıma kadar binanın tüm süreçlerini kapsayacak bir çalışma planına sahip olmak gelir. Mimarlık ile ilgili literatürde RIBA (Royal Institute of British Architects) kısa adı ile bilinen İngiliz Kraliyet Mimarlar Enstitüsü tarafından hazırlanarak yayınlanan çalışma planı ilkeleri bugün pek çok ülke tarafından kabul edildiği için, bu çalışma-

ya dâhil edilmiştir. Kurumun konuya ilişkin olarak 2020 yılında yayınlamış olduğu son kitapta ülkelerin çoğunda bir binanın tasarım süreçlerinin resmi olarak belirlendiği standart bir çalışma planı olmadığı ve bu işin nesilden nesile aktarılan bir gayri resmi süreçte yürütüldüğü söylenmektedir. Ancak birbirlerinden farklılıkları olsa da, bütün çalışma planlarının hedefleri aynıdır: bir aşamadan diğerine geçişte tutarlılığı sağlamak için proje ekibine bir yol haritası oluşturmak ve mimarların belki de ilk ve tek binalarını üstlendikleri müşterilerine rehberlik yapabilmelerini sağlamak. 1964'ten beri geliştirilen RIBA çalışma planının özelliği ise tasarım ve yapımdaki katılımcıların rollerini basit bir matris formatında göstermesidir. Bu plan yapının tasarım ve üretimini ortak bir çerçevede ele alan hem bir süreç haritası, hem de yönetimi kolaylaştıran bir araçtır. Çoğu ülkede artık tasarım süreci haritası ya da çalışma planı hazırlama işleri konusunda uzmanlaşmış profesyonel kurumlar tarafından yapılmaktadır. Kütüphane binasını yaptıran müşteri ya da işveren konumundaki kurumun tasarım ile ilgili olarak doğrudan üstlendiği bir sorumluluk yoktur. Ancak proje özetini iyi incelemeli ve her aşama sırasında ve sonunda tasarımı gözden geçirerek mimardan bilgi almalıdır (RIBA..., 2020, s. 8-9).

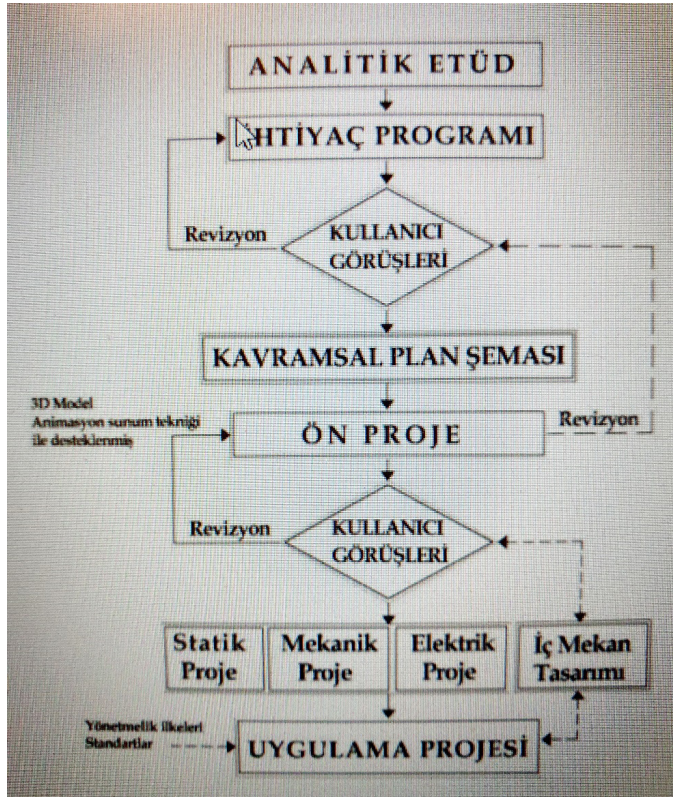
RIBA çalışma planı, bir binanın tasarımdan kullanımına kadar olan tüm sürecini sekiz aşamada özetleyerek düzenler ve inşaat projelerindeki tüm disiplinler için bir çerçeve oluşturur. Bu aşamalar ve içerikleri aşağıda özetlenmiştir (RIBA, 2020, s. 38) :

- 0 - Stratejik tanım – Ön değerlendirme (Kullanıcı/müşteri gereksinimlerinin saptanması, proje bütçesinin gözden geçirilişi, önceki projelerden alınan geri bildirimlerin incelenmesi ve gereksinimleri karşılamanın en iyi yolunun ne olduğunun onaylanması aşamasıdır. 0 ve 1. aşamalar tasarım öncesi çalışmaları içerdiği için tasarım ekibine henüz gerek yoktur, ama müşteri danışmanları devrededir. Planlama ile ilgili konuların stratejik değerlendirmesi yapılır).
- 1 - Hazırlık ve bilgilendirme - Programlama (Proje ve sürdürülebilirlik ile ilgili sonuçlar, kalite hedefleri ve mekânsal gereksinimleri içeren bir proje özetinin hazırlanarak müşteriye onaylatılması, fizibilite çalışmaları yapılması, proje bütçeleme, yapım/yerleşim yeri araştırmalarının yapılması, proje programı ve proje yürütme planı hazırlama).
- 2 - Konsept tasarım (2., 3. ve 4. aşamalar tasarım çalışmalarını kapsar. Ön proje çalışmaları yapılır).
- 3 - Tasarım geliştirme (Kesin proje çalışmaları yapılır).
- 4 - Teknik tasarım (Uygulama projeleri hazırlanır).
- 5 – İnşaat (müteahhidin ve taşeron firmaların devreye girdiği yapım/üretim aşaması, uygulama proje çalışmaları, teknik şartnameler, maliyet analizi,

ihale vb. çalışmalar yapılır).

- 6 – Kabul ve teslim alma (İnşaatın bitiminden hemen sonra binanın müşteriye teslimi ve kusurların giderilerek sorumlulukların yerine getirilmesi).
- 7 – Kullanım (6. ve 7. aşama eşzamanlı olarak başlar ve binanın ömrü boyunca sürer. Sürekli bir geri besleme söz konusudur).

Belirlenen gereksinimler doğrultusunda bina programı yapılır. Bina programı, yapılacak olan binanın iç ve dış mekânlarını, bunların büyüklüklerini ve birbirleri ile ilişkilerini içerir. Bu programa göre projelendirilir. Çünkü projesi olmadan bir bina yapmak mümkün değildir. Proje ise plan, kesit ve cephelerden oluşur. Tasarım yönetiminin temelini oluşturan planlama, süreç boyunca kaydedilen ilerlemelerin raporlanmasını kolaylaştırması ve yapılacak her türlü değişikliğin de kontrolünü sağlayacağı için önemlidir. Ancak iyi bir planlama ile kullanım amacına uygun bir bina oluşmasını sağlar. Şekil 1. de verilen ve bir eğitim binası için geliştirilmiş olan tasarım izlencesi örneği pek çok farklı binaya uygulanabileceği gibi, kütüphane binalarına da uygulanabilir.

Şekil 1. Bir bina programı örneği (Karadayı Yenice, 2018)

Tasarıma Yardımcı Olabilecek Çevresel Etmenlerin Belirlenmesi

Bina, kullanım sürecinde içerisinde barındıracağı insan-hayvan-bitki, yani her türlü canlı, malzeme vb. nesne için koruyucu, yalıtıcı ve denetleyici bir kabuktur. Bunların yanı sıra her binanın yine kullanım amacına uygun olarak barınma, hizmet ve üretim gibi alanlarda da (kütüphane, okul, konut, hastane, fabrika vb.) yükleneceği özel işlevleri vardır. Binanın üstleneceği özel işlevin ne olacağına şekillenebilmesi için öncelikle için önce yapılacak olan binanın kullanıcılarının kimler olacağı ve bunların gereksinimleri belirlenir. Gereksinimler bu binanın yapılması neden gereklidir, yapıldıktan sonra binayı kimler, ne amaçla kullanacak, bu bina ile hangi kullanıcıların gereksinimleri nasıl karşılanacak, yani kütüphane kime, hangi hizmetleri verecek gibi sorular sorularak belirlenir. Binanın tasarım ile başlayan yaşam döngüsü üretim (uygulama) ve kullanım evreleri ile devam eder. Binanın kullanım evresinin verimliliği, yani performansı, tasarım evresinin ilk aşaması olan “analiz” (çözümleme/bilgi toplama) çalışmaları kapsamında gereksinimleri belirlemeye yönelik yapılan “bilgi toplama” aşamasında doğru ve yeterli bilgi toplanmasına ve değerlendirilmesine bağlıdır. Bina programına veri sağlayacak olan bu analiz çalışması kapsamındaki bilgi toplama, aslında mekânsal ve çevresel etmenlerin belirlenmesi çalışmasıdır. Yapılacak olan binanın iç ve dış çevrelerindeki tüm etmenler dört grupta toplanabilir:

- *Kullanıcıya bağlı etmenler* (kütüphaneyi kullanacak olan kullanıcıların biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yapılarından kaynaklanan etmenler),

- *Doğal ve yapma çevreye bağlı etmenler* (ısı, ışık, elektrik, yangın, ses, nem, temiz ve kirli hava, zararlı gazlar, yapının dış ve iç çevresindeki bitki ve hayvanlar, küf ve mantar gibi mikroorganizmalar, binanın çevresindeki toz, kum, katı atık gibi katı zararlılar, binanın zemininin türü ve kaçınıcı dereceden bir deprem bölgesinde olduğu, egemen rüzgâr yönü, topografi, yaya ve araç ulaşımı, kütüphanenin diğer yapılar ile ilişkisi gibi binanın yapılacağı yerin yerleşim özellikleri ile ilgili etmenler, dermenin durumu, iç dekorasyonu oluşturan sabit ve hareketli mobilyalar, bakım-onarım-temizlik, yapım-iklim ilişkisi, istenilen üretim hızı, şantiye yeri ve ihale kuralları gibi bina yapım süreci etmenleri vs.),

- *Üretim kaynaklarına bağlı etmenler* (yapı ürünlerine ve enerjiye bağlı etmenler, tasarım ekibinin oluşturulması, danışmanlık hizmet alımı gibi işgücüne bağlı etmenler, binanın yapımına ayrılan kaynak ve kaynak akışı planlaması gibi parasal etmenler),

- *Politika, zorunluluk ve kurumlara bağlı etmenler* (genel olarak yapı üretim politikalarından kaynaklanan etmenler, yasa, yönetmelik, şartname gibi zorunluluklardan kaynaklanan etmenler ve hükümet, bakanlıklar, YÖK, yerel

yönetimler, koruma kurulları, belediyeler, kütüphanenin bağlı bulunduğu kurumların yönetimleri), çevresel etmenlerin genel çerçevesini oluşturur (Balanlı ve Küçükcan, 1998a, s. 98 ; Küçükcan, 2007). Bu başlıklar altında incelenen çevresel etmenlerde herhangi bir olumsuzluk saptanması durumunda binanın kullanım verimliliğini ve kullanıcı memnuniyetini artırmak için önce bu etmenlerin iyileştirilmesi gerekmektedir (Balanlı ve diğerleri, 2005, s. 1097).

Tasarımı yapan mimarın zihninde yer alan düşüncelerinin somutlaşması, bu etmenlerin doğru değerlendirilmesi sayesinde olabilir. Buradan elde ettiği veriler bazen mimarın baştaki düşüncelerinin değişmesine neden olabileceği gibi, bundan sonra ne yapacağı konusunda karar vermesine de yardımcı olur.

“Kullanıcı” ile “Binanın Kullanıcısı” Arasındaki Farklar

Genel anlamda bir bina oluşturmanın temel amacı kullanıcılarının gereksinimlerini karşılamak olduğuna göre, aynı durum özelde kütüphane binası için de geçerlidir. O zaman yapılacak yeni kütüphane binası için de aynı soruyu, yani bu binanın kullanıcılarının kimler olacağını sormak gerekir. Bilgi ve belge yöneticileri “kullanıcı” terimini kütüphanenin dermesini kullanan ve bilgi hizmeti verdikleri danışanlar için kullanırlar. Yani kütüphaneye bizzat gelerek kütüphane kaynaklarını ya da sanal ortamdaki e-kaynakları kullanan, hatta e-posta, internet sohbeti, telefon dâhil, herhangi bir kanaldan danışma kütüphanecisine ulaşım bilgi hizmeti alan herkes, kütüphanenin dermesinin kullanıcıdır. Ancak, bu terime mimarlık açısından bakıldığında, daha farklı bir anlam ifade ettiği görülür. Çünkü mimarlara göre hangi amaçla olursa olsun binayı kullanan herkes, kütüphane binasının kullanıcısıdır. Binadaki herkes bu tanımının içerisine girdiğine göre yalnızca dermenin kullanıcıları değil, tüm kütüphane çalışanları da binanın kullanıcısıdır.

Kütüphane Binasının Geçici ve Sürekli Kullanıcıları

Daha önce yapılmış bir bilimsel araştırmada üniversite kütüphane binasının kullanıcılarının kimler olduğunu saptamış ve bunlar binayı kullanım amaçları ve kullanım sürelerine göre ‘geçici kullanıcılar’ ve ‘sürekli kullanıcılar’ olmak üzere gruplanmıştır. Buna göre kütüphane kaynaklarından yararlanmak ya da bilgi almak için binayı kullanan dermenin kullanıcıları bina içerisinde kısa sürelerde buldukları için geçici kullanıcı, kütüphane çalışanları ise ortalama haftanın beş günü, bazen değişen mesai saatlerinde kütüphane binasını kullandıkları için binanın sürekli kullanıcılarıdır (Balanlı ve Küçükcan, 1998b, s. 106). Aşağıdaki tablolarda (bkz. Tablo 1 ve 2) bu kütüphane türüne halk ve çocuk kütüphanelerinin kullanıcı türleri de eklenerek verilmiştir.

Tablo 1. Kütüphane Türlerine Göre Binanın Geçici Kullanıcıları (Dermenin Kullanıcıları)

<i>Kütüphane Binasının Geçici Kullanıcılarının Özellikleri</i>	Üniversite ve Araştırma kütüphaneleri	Halk Kütüphaneleri	Çocuk Kütüphaneleri
18 veya üzeri yaşta olan kadın/erkek	X	X	
14 yaşından küçük kız/erkek			X
En az lise düzeyinde eğitim almış	X		
Farklı ırk, ülke ve bölgeden olabilen	X	X	X
Risk gruplarını (bedensel engelli, gebe, hasta, madde bağımlısı, yaşlı vb.) içinde barındırabilen	X	X	X
Sosyal normları (din, ahlak, örf, adet, hukuk vb.) farklı olabilen	X	X	X
Kütüphane binasını ve çevresini kısa süreli olarak kullanan	X	X	X
Aynı ortak amaç için (bilgi gereksiniminin karşılama) binayı kullanan	X	X	X

Tablo 1’den de anlaşılacağı üzere kütüphane binasının geçici kullanıcıları kütüphane türlerine göre değişkenlik göstermektedir. Üniversitenin öğretim elemanları, kütüphane personeli haricindeki diğer üniversite personeli, öğrenciler ve başka kurumlarda görev yapan araştırmacılar üniversite kütüphanesi kullanıcıları olurken, kütüphanenin bulunduğu bölgede yaşayan ve +15 yaşındaki herkes halk kütüphanesi binasının kullanıcısı olabilir. 11 Ocak 2012 tarih ve 28170 sayılı Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği’nin (2012) çocuk kütüphanelerini tanımlayan 4. Maddesi 14 yaşına kadar olan herkesin çocuk kütüphanelerini kullanabileceğini belirtir. Bu tanıma göre çocuk kütüphanesi binasının kullanıcı yaşı da aynıdır. Ancak bu yönetmeliğin çıktığı tarihte henüz faaliyete geçmemiş olan bebek kütüphaneleri bugün artık bu yaş grubunun gruplara ayrılmasını gerektirmektedir. Ayrıca yine bu maddeye göre çocuklara hizmet verecek olan bina, yetişkinlere hizmet veren binadan ayrı bir binada bulunmalıdır.

Tablo 2’de verilen binanın sürekli kullanıcı özelliklerinin tüm kütüphane türlerinde aynı olduğu görülmektedir. Yani üniversite ve araştırma kütüphanesi çalışanları ile halk ve çocuk kütüphanesi çalışanları aynı özelliklere sa-

hiptir. Hangi tür kütüphanede görev yapıyor olurlarsa olsunlar, yöneticiden yardımcı hizmetliye kadar tüm çalışanlar binanın sürekli kullanıcısı sayılırlar. Günün en az sekiz saatini binanın herhangi bir alanında geçiren sürekli kullanıcılar, binadan kaynaklanan her türlü olumsuzluk etmenine de geçici kullanıcılardan daha fazla maruz kalırlar. Binanın biyolojik, psikolojik ve sosyolojik gereksinimlerini karşılamaması, en fazla sürekli kullanıcılar üzerinde olumsuzluk etmenleri oluşturmaktadır.

Tablo 2. Kütüphane Türlerine Göre Binanın Sürekli Kullanıcıları (Kütüphane Çalışanları)

<i>Kütüphane Binasının Sürekli Kullanıcılarının Özellikleri</i>	Üniversite ve Araştırma kütüphaneleri	Halk Kütüphaneleri	Çocuk Kütüphaneleri
18 veya üzeri yaşta olan kadın/erkek	X	X	X
En az lise düzeyinde eğitim almış (hizmetli kadrosundakiler hariç)	X	X	X
Çoğunlukla aynı ırk, ülke ve bölgeden olabilen	X	X	X
Risk gruplarını (bedensel engelli, gebe, hasta, madde bağımlısı vb.) içinde barındırabilen, ancak çalışmasına engel bir durumu olmayan	X	X	X
Sosyal normları (din, ahlak, örf, adet, hukuk vb.) Birbirine benzer olan ve aralarında küçük gruplar oluşturabilen	X	X	X
Kütüphane binasını ve çevresini uzun süreli olarak kullanan	X	X	X
Aynı ortak amaç için (bilgi gereksiniminin karşılama) binayı kullanan geçici kullanıcılara hizmet verme amacına yönelik bir eğitim almış ve belli bir ücret karşılığında çalışan	X	X	X

Yukarıda da bahsedildiği üzere binanın sürekli ve geçici kullanıcılarının özellikleri, gereksinimleri ve öncelikleri birbirinden farklıdır. Bu gereksinimler, binanın iç ve dış ortamlarının fiziksel ve sosyal özellikleri ile karşılanır. Fiziksel ve sosyal iç ve dış ortamların olumsuz özellikleri, kullanıcıların gerek-

sinimlerinin karşılanamamasına neden olur. Karşılanamayan gereksinimler tüm kullanıcıların konforunu etkileyebilecek ve doğrudan ya da dolaylı bir şekilde olası sağlık sorunları oluşturabilecek olumsuz çevresel etmenlere dönüşürler (Balanlı ve diğerleri, 2005, s. 1079). Binanın tasarımını yapacak olan mimar, hem geçici, hem de sürekli kullanıcıların binadan beklentilerinin neler olacağını analizini yapar. Bu bilgi toplama evresi ne kadar doğru ve eksiksiz yürütülürse, bina o kadar kullanıcı gereksinimlerini iyi karşılayabilen ve kullanıcılarını memnun ettiği için de verimli kullanılan bir bina olur.

Kullanıcı gereksinimleri kadar önemli olan bir diğer konu da binanın uluslararası yapı standartlarına ve normlarına uygun biçimde tasarlanması ve üretilmesidir. Çünkü evrensel tasarım ilkelerine uymayan tasarım ve üretimler de kullanım evresinde kullanıcılarında binadan kaynaklanan sağlık sorunlarının çıkmasına neden olur (Küçükcan, 2007, s. 247). Yapı ile insan arasındaki sağlık ilişkisi, bunu inceleyen yapı biyolojisinin araştırma konuları arasında yer alır.

Süre olarak binada daha uzun kalmalarından dolayı olumsuzluk etmenlerine de daha fazla maruz kalan sürekli kullanıcılarda binadan kaynaklanan sağlık sorunları görülme olasılığı çok daha fazladır. Ancak görülen odur ki, uygulamada binanın sürekli kullanıcıları olan kütüphane çalışanlarının gereksinimleri maalesef çoğu zaman bina yapım standartlarına tam uymama, maliyeti düşürme, mimarın kullanıcı gereksinimlerini tam olarak belirleyememesi vb. sebeplerle karşılanmayan gereksinimler, ruhsal ve bedensel sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. İnsanın biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yapısının bunlardan etkilenmesi, kullanıcılarda sağlık sorunları oluşturmaktadır (Küçükcan, 2007, s. 123). Diğer taraftan geçici kullanıcıların binadan duyacakları memnuniyetsizlik burada kalma sürelerini en aza indirmelerine, hatta belki de hiç gelmemelerine neden olacağı için çok önemlidir. Sonuçta kullanıcı olmayan bir kütüphanenin varlık nedeni de tartışılır hale gelir.

İnsan-Çevre-Bina İlişkisi

Kütüphane binasının kullanıcılarına sunacağı mekânsal nitelikler, binanın sahip olduğu fiziksel olanaklar ile yakından ilişkilidir. Bina ısı, nem, ses ve aydınlık düzeyi gibi fiziksel niteliklerin yanı sıra, mimarisi ve iç tasarımları ile de kullanıcılarını etkiler (Emsen ve Örmecioğlu, 2020, s. 188).

Rasmussen'e göre aynı türden hayvanlar içgüdüsel olarak yuvalarını benzer şekillerde yaparlar. İnsanların da gereksinimlerinde pek çok ortak nokta bulunur. Ancak insan, yaşadığı coğrafyaya (iklime) ve kültüre göre değişen binalar oluşturmuştur. Yaradılışından bu yana içindeki barınma arzusu, sahip olduğu olanaklar ve bilgi ile sınırlı olan mekânlar yaratması yönünde ilerlemesini

sağlamıştır. Sürekli olarak geliştirdiği bu mekânlar sayesinde yavaş yavaş tüm çevresini biçimlendirmeye başlar. İşte “insan çevresine düzen ve uyum getirmek” de mimarın görevidir (Rasmussen, 1994, s. 29). Hangi bina olursa olsun, yapım evresinden yıkıma kadar (yıkım da dâhil) çevresini etkiler, kendisi de bu içerisinde bulunduğu çevreden etkilenir. Özellikle de canlıların yaşadığı ekosistemi etkiler. Çevreyi kirletebilir, enerji tüketir, iklimi etkiler, ısı artışı, rüzgâr, asit yağmuru gibi iklim değişikliklerinden de kendisi etkilenir. Aynı şekilde bina insandan, insan da binadan etkilenir. Çünkü binanın kendisi insan eliyle oluşturularak canlı ve cansız varlıkların bulunduğu bir çevrenin içerisine yerleştirilmiş yapma bir çevre, bir kabuktur. Bu kabuğun dış tarafı binanın dış çevresini, iç tarafı da iç çevresini oluşturur. Bu çevreler fiziksel dış ve iç, sosyal dış ve iç çevre olarak ayrıntılandırılabilir.

Kütüphane Binasının Fiziksel Dış Çevre Özelliklerinin Belirlenmesi

Binanın fiziksel dış çevresi içerisinde hem doğal, hem de yapma çevre elemanları bulunur. Bu çevreyi boyutsal özellikler (binanın yapılacağı arazinin büyüklüğü), topografik özellikler (arazinin/arsanın durumu), atmosferik özellikler (iklimsel ve mevsimsel özellikler, dış çevredeki kirli hava vb.), görsel özellikler (binanın çevresindeki diğer yapılar ile ilişkisinin kullanım işlevine uygunluğu, estetik görünümü vb.) ve işitsel özellikler (dış çevredeki gürültü etmenleri), hizmetler/servisler (yaya/araç ulaşımı, elektrik, su, doğal gaz, iletişim teknik altyapısı vb.), bitkiler ve hayvanlar oluşturur (Balanlı ve Öztürk, 1995, s. 47).

Yapılacak olan binanın yer seçimi birkaç açıdan değerlendirilmelidir. Tüm kütüphane binaları kamusal yapılardır. Bir halk/çocuk kütüphanesinin hizmet vereceği bölge halkının coğrafi ve kentsel ulaşım olanakları yoluyla kolaylıkla ulaşabileceği bir konumda olması önemlidir. Bu kütüphane türünün hedef kitlesindeki çeşitlilik, hizmet alacak farklı özelliklere sahip (engelli, gebe, çocuk, yaşlı vb.) kullanıcılarının olmasından kaynaklanır. Ayrım yapılmaksızın herkesin evinden çıkıp kütüphaneye kadar gelebilmesi, sorunsuz bir şekilde araçlarını park edebilmeleri ve binadan içeriye girebilmeleri, sonrasında iç mekânlarda da bu erişilebilirliğin sürdürülmesi gerekir.

Üniversitede kampüs biçiminde bir yapılanma söz konusu ise, bu kadar büyük bir alanın kentsel bir mekân olarak planlanması makro düzeyde yapılır. Üniversite binaları içerisinde yer alan kütüphane binasının bir kamusal yapı olması niteliğinden dolayı tüm öğretim üyesi ve öğrencilerin şehrin farklı noktalarından buraya kolayca erişebilmeleri gerekir. Ayrıca, kampüsün her noktasından da kütüphaneye erişilebilmelidir. Binanın erişilebilir olmasının yanı sıra kullanılabilir ve ulaşılabilir olması, engelli, hamile, yaşlı vb. farklı

özelliklere sahip kullanıcıların herhangi bir yardım almadan gereksinimlerini kendilerinin karşılamalarına da olanak sağlar. Kütüphanelerin iç mekânlarının esnek ve erişilebilir bir şekilde tasarlanması üzerine yapılmış bir bilimsel araştırmada ekleme-çıkarma, birleştirme-ayırma, uyarlayabilme, dönüştürebilme ve yenileyebilme olanaklarının ancak esneklik kavramı ile sağlanabileceği ortaya konulmuştur (Sarıman, 2019, s. xxi).

Çoğu bölgesi deprem riski altında olan ülkemizde üzerine kütüphane binasının yapılacağı arazinin zemin çalışmalarının doğru bir şekilde yapılmış olması gerekir. Çünkü bu risk binanın tasarımdan malzeme seçimine kadar her şeyini etkiler. Bu analizler yapılırken çevredeki diğer binaların da depreme dayanıklılığı araştırılmalıdır. Arazinin eğimi de dikkate alınmalıdır. Bölgede yapılaşmanın fazla olması nedeniyle toprağın suyu emme gücünün azaldığı ve dereye yakınlığı nedeniyle su baskını riski bulunan İstanbul Kâğıthane'deki Devlet Arşivleri binası hizmete girmesinin ardından araziden kaynaklanan bazı sorunlarla karşılaşmıştır. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra suyu azaltma önlemleri, drenaj ve çevre düzenlemesi yapılmak zorunda kalınmış, binanın içerisindeki son derece önemli materyal kurtarılmaya çalışılmıştır. Binanın maliyetini katlayan bu çalışmaların gelecekte ortaya çıkabilecek sorunları ne kadar çözebildiği de bilinmemektedir. Isı, su-nem dengesi ve gazlar fiziksel dış çevrenin atmosferik yapısını oluşturdukları için çok önemlidir. Kabukta, yani binada (duvar, tesisat bağlantıları, temel, çatı vs.) yalıtımın yeterli olmaması dış atmosferik çevredeki olumsuzluklarının fiziksel iç çevreye de yansımaya neden olur.

Kütüphanelerde binanın işlevselliği kadar önemli olan diğer bir konu ise dış görünümü ve estetiğidir. Özellikle uzaktan erişim yolu ile kütüphane kaynaklarından ve internette bilgi edinmenin gittikçe yaygınlaştığı günümüzde kullanıcıların kütüphaneye fiziksel olarak gelmelerini sağlayacak bir mimari tarzın seçimi önem kazanmıştır. Diğer binalar arasında dikkati çekecek bir mimariye (örneğin üst üste konulmuş kitap ya da bir cephesinin kitap rafı şeklinde tasarlanması) sahip olması onu görenlerin belleğinde daha kolay yer etmesini sağlar, adeta kullanıcıyı kendine doğru çeker (Muscogiuri, 2012, s. 185). Ancak başlı başına bu özellik, binanın çevredeki binalar ile uyumlu ve mimari dokuyu hem doğal, hem de yapma çevreyi bozan değil, tam tersine tamamlayan, yani bu dokunun bir parçası olan bir yapı olması beklenir.

Binanın fiziksel dış görünümünün tasarımında binanın bulunduğu bölgenin iklimsel özellikleri ön planda tutulur. Örneğin Kuzey Avrupa ve Kanada gibi yoğun kar yağışının ve buzlanmanın olduğu ülkelerde dik eğimli çatı tasarımı tercih edilir. Çünkü üst üste yağın karların soğuk etkisi ile buza dönüşmesi ve bu buzun ağırlığının çatıya bindirdiği yük ve basınç, bina için

tehlike oluşturabilir. Eriyen buzların saçaklarda oluşturacağı sarkıtlar da bir diğer tehlikedir. Türkiye’de de bu derece tehlike yaratacak kadar soğuk olan bölgeler bulunmaktadır. Her ne kadar artık küresel ısınma nedeniyle eski kışlar görülme de, zaman zaman bu tür olaylara rastlanmaktadır. Buna rağmen kış aylarının sert geçtiği bölgelerde bu dik eğimli çatı tasarımlarının tercih edilmemesi, bir başka ilginç konudur. Bunun nedeni ülkenin bina kültüründe ve yapı tarzında dik çatılı bir mimarinin benimsenmemiş olması olabilir.

Yeni yapılacak kütüphane binasının iç ve dış çevre özelliklerini belirleme yerine daha önceden tasarlanmış ve uygulanmış projeleri uygulamak, maa-lesef hala rastlanan bir uygulamadır. Özellikle halk/çocuk kütüphanelerinde yıllardan beri uygulanan tip projelerden vazgeçilmesinin gereğini vurgulamak gerekir. Tekrar bir proje çizdirmektense eldeki projeyi kullanma fikri ekonomik gibi görünse de, yanlıştır. Bu yaklaşım, çevresel etmenlerin eksik değerlendirilmesi demektir. Örneğin Kars’taki bir kütüphane ile Antalya’daki bir kütüphanenin her şeyden önce iklim farkından dolayı birbirinden çok farklı tasarlanabileceği ve farklı malzemeler ile üretilmesi gerektiği ortadadır.

Binanın tasarım aşamasının en başında yapılacak olan etkin bir kabuk yalıtımının yıllık ısıtma enerjisi gereksinimini çok azaltan en yaygın pasif çözüm olduğu bilinmektedir. 2000 yılından itibaren yapılacak olan tüm binalarda zorunlu hale getirilen ve 2008 yılında güncellenen ‘TS 825 Binalarda Isıtma İhtiyacı Hesabı’ başlıklı standart, ülkemizdeki tüm illeri dört farklı ısıtma derece-gün bölgesine (DGB) ayırmıştır. Yapılacak olan kütüphane binasının ısı yalıtımının bulunduğu bölgenin DGB’ne göre kabuğun, yani binanın iç denge sıcaklığı ile dış sıcaklık hesaplanarak yapılıp (Altun, Akgül ve Akçamete, 2018, s. 150). Standardın 1.1. maddesine göre binanın ısıtma enerjisi gereksinimini etkileyen ve tasarımda dikkate alınması gereken unsurlar beş gruba ayırmıştır (TS 825, 2008) :

- “- *Bina özellikleri:* İletim, taşınım ve havalandırma yoluyla gerçekleşen ısı kayıpları (varsa ısı geri kazanımı) ve ısı kapasite,
- *Isıtma sisteminin karakteristikleri:* Özellikle kontrol sistemleri ve ısıtma sisteminin, ısıtma enerjisi ihtiyacındaki değişmelere cevap verme süresi,
- *İç iklim şartları:* Binayı kullananların istediği sıcaklık değeri, binanın farklı bölümlerinde ve günün farklı zamanlarında bu sıcaklık değerlerindeki değişimler,
- *Dış iklim şartları:* Dış hava sıcaklığı, hâkim rüzgârın yönü ve şiddeti,
- *İç ısı kazanç kaynakları:* Isıtma sistemi dışında, ısıtmaya katkısı olan iç ısı kaynakları, yemek pişirme, sıcak su elde etme, aydınlatma gibi amaçlarla kullanılan ve ortama ısı yayan çeşitli cihazlar ve insanlar,

- *Güneş enerjisi*: Pencere gibi saydam bina elemanlarından ısıtılan mekâna doğrudan ulaşan güneş enerjisi miktarı”.

Bu standardın ilkelerine bağlı kalınarak yapılacak olan kabuk tasarımı hem ısı tasarrufu sağlayacak, hem de binanın fiziksel çevre olumsuzluklarına karşı direncini artıracaktır. Enerji tasarrufu artık tüm dünyada çok önemli bir konu haline gelmiştir. Çin’in sıcak, nemli ve rüzgârın az olduğu bir bölgesinde bulunan Guangxi Üniversitesi’nin kütüphane binasında iç mekân termal ortam kalitesini artırma ve soğutma enerjisinin tüketimini azaltma ile ilgili olarak yapılan bir çalışmada başarılı sonuçlar alındığı ifade edilmektedir. Bu çalışmada düşük enerjili soğutma önlemleri (evaporatif soğutma pencere kepenkleri ve tavan vantilatörleri) kullanılarak bir kütüphane binasında iç mekân termal konforu ve iklimlendirme enerji tüketimi üzerindeki iyileştirme etkisinin nicel bir analizi yapılmıştır. Bunun sonucunda kuru panjurlar ve soğutma panjurları kullanılarak ortam ısısı yaklaşık 3°C düşürüldüğünde; klima enerji tüketiminin %16,6 oranında azaltılabileceği, bunlara tavan vantilatörleri eklendiğinde ise ısının 7°C’ye kadar düşürülerek klima enerjisinde % 60,8’e varan oranda edilebileceği görülmüştür (Li ve He, 2021). Ülkemizde de bu iklim özelliklerine sahip olan bölgeler bulunduğu için tasarımda bu yöntemi değerlendirmek fayda sağlayacaktır. Halen bu bölgelerde bulunan kütüphane binalarında iç mekânlarda termal konforu sağlayabilmek için kullanılan klimaların ne kadar fazla enerji tükettiğini tahmin etmek zor değildir.

Binanın dış çevresindeki flora-fauna olarak da adlandırılan bitkiler, hayvanlar, ağaçlar, çiçekler estetik bir görünüm de sağlarlar. Çevredeki ağaçlar ve çiçeklerin uygun bir peyzaj içerisinde tasarlanmış olması, bunların içerisinde bank, kamerye gibi bahçe mobilyalarının, küçük heykellerin vs. yerleştirilmesi hoş bir görüntü oluşturur. Binanın girişine yakın bir alanda bisikletlerin konulabileceği park alanlarının bulunması, kullanıcıların beklentileri arasında sayılabilir. Motorlu araç park alanları da yine buna dâhildir. Binanın dışında ve girişte yeterli düzeyde bir aydınlatma da mutlaka sağlanmalıdır. Bina girişleri engelli, yaşlı, gebe, çocuk gibi farklı özelliklere sahip kişilerin binaya girişlerini kolaylaştıracak biçimde tasarlanmalıdır. Bazen ana giriş merdivenlerine sonradan eklenen rampanın tekerlekli sandalyenin geçemeyeceği darlıkta ve/veya yanlış bir açı ile neredeyse kullanıcıyı yere yuvarlayacak kadar dik yapıldığı da rastlanan durumlardandır. İstanbul’daki halk kütüphanelerinin dış ve iç fiziksel çevrelerinin erişilebilirlik açısından incelendiği geniş kapsamlı bir araştırmada kütüphanelerin çoğunun erişim ve engelli, yaşlı, hamile vb. özelliklere sahip kullanıcılar açısından sıkıntılı olduğu anlaşılmıştır. Sorunların giderilmesinde binaların bazılarının tarihi olması ya da tarihi bir çevre içerisinde yer almış olmasının çoğu kez engel olduğu da belirtilmiştir (Yücel, 2016, s. 93).

İçerideki kullanıcı konforunu etkileyebilecek bir etmen olması nedeniyle kütüphane binasının fiziksel dış çevresindeki gürültünün varlığı mutlaka dikkate alınması gereken bir konudur. Gürültü insanlardan, taşıtlardan, makinelere vs. kaynaklanabilir. Gürültünün kaynağı araştırılmalı ve mümkünse gidermenin yollarını bulunmalıdır. Tasarımda yalıtım bir ölçüde bu sorunu çözebilir.

Binanın Fiziksel İç Çevresinin Özelliklerinin Belirlenmesi

Binanın fiziksel iç çevresi kapı, pencere, doğal havalandırma kanalları vs. ile fiziksel dış çevre ile bağlantılıdır. Bu nedenle bir tarafta oluşan herhangi bir olumsuzluk, diğer tarafı etkileyebilir. Fiziksel iç çevre özellikleri biçimsel ve boyutsal özellikler (ölçü, biçim, oran-orantı), atmosferik özellikler (yapı içi hava kalitesi, toz miktarı, sıcaklık, nem, basınç ve elektro iklimsel özellikler), görsel özellikler (ışık, renk ve estetik), işitsel özellikler (ses-gürültü) ve yüzeylerdeki sertlik/yumuşaklık, pürüzlülük/kayganlık, soğukluk/sıcaklık, keskinlik, kirlilik, zehir içerip içermemesi dokunma ile ilgili özelliklerdir. Şüphesiz binanın iç kısmındaki fiziksel özellikler insanın biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yapısını çok fazla etkiler.

Bir kütüphane binasının iç kısmına ait tasarımların tamamına yakını bu bahsedilen fiziksel iç çevre özellikleri dikkate alınarak yapılır. Binanın iç mekânlarındaki her bir alan, onu kullanacak olan kullanıcıların fiziksel özellikleri dikkate alınarak planlanır. Örneğin üniversite kütüphanesi ise bu binanın hem sürekli, hem de geçici kullanıcıları yetişkin kişiler olacağı için kullanılacak eşyalar ortalama bir insan vücudunun antropometrik ölçüleri dikkate alınarak seçilir, mekânsal boyutlarda bu standart veriler kullanılır. Oturulacak masa, sandalye vb. eşyalardan merdiven genişliklerine, raf yüksekliklerinden tuvalet ölçülerine varana kadar her şeyde temel veri, insan vücududur. Ülkemizde ortalama bir insan boyunun 175 cm. olduğu kabul edilmiştir (Ergen, 1986, s.33). Ancak bir çocuk kütüphanesinin iç çevre özellikleri belirlenecek ise durum çok daha farklı olur. Örneğin çocuk kütüphanesi binasının sürekli kullanıcıları olan kütüphane çalışanları için yetişkin insan ölçüleri dikkate alınırken, geçici kullanıcı olan bebekler ve çocuklar için onların vücut ölçüleri dikkate alınarak planlama yapılır.

Fiziksel iç çevrede iç mekânlar arasında ve katlar arası geçişlerin planlanmasının çok dikkatle yapılması gerekir. Hangi kullanıcı hangi mekânlara girebilir, mekânların güvenliği nasıl sağlanmalıdır, engelli kullanıcılar için gerekli mekân standartları nasıl uygulanmalıdır gibi soruların karşılığı mutlaka tasarımda yer almalıdır. Her kütüphanenin engelli kullanıcısı olabilir, çünkü

engeli olmayan herkes, potansiyel bir engellidir. Yanı sıra yaşlı, hamile, hatta sol elini kullanan kullanıcıların da beklentilerinin binanın dış ve iç tasarımında değerlendirilmesi gerekir (Küçükcan ve Öztürk, 2017, s. 303). Ayrıca nadir eser koleksiyonu gibi özel koleksiyonlar için güvenliği sağlama, materyalin ve çalışanın sağlığının korunabilmesi gibi sorunların çözümü bulunmalıdır.

19 Aralık 2007 tarih ve 26735 sayılı “Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik’in 11. Maddesine göre kütüphane binası eğitim amaçlı kurumsal bir binadır. Binaların tehlike sınıflamasını gösteren Ek-1/B’de kütüphaneler “orta tehlike-1” altında sınıflanmıştır. Yangın güvenliği ile ilgili 20. maddeye göre bir bina, yangın çıkması hâlinde;

- a) Binanın yük taşıma kapasitesi belirli bir süre için korunabilecek,
- b) Yangının ve dumanın binanın bölümleri içerisinde genişlemesi ve yayılması sınırlandırılabilir,
- c) Yangının civarındaki binalara sıçraması sınırlandırılabilir,
- ç) Kullanıcıların binayı terk etmesine veya diğer yollarla kurtarılmasına imkân verecek,
- d) İtfaiye ve kurtarma ekiplerinin emniyeti göz önüne alınacak şekilde inşa edilir” denilmiştir (Binaların..., 2007). Yani türü ne olursa olsun tüm kütüphane binaları bu özelliklere göre tasarlanmalı ve üretilmelidir.

Binanın iç mekânları genel olarak kullanıcıların daha fazla zaman geçirdikleri alanlar oldukları için kendilerini rahat ve özgür hissedebilecekleri konforda olması önemlidir. Renk seçimi, yeterli düzeyde yapılmış bir aydınlatma, kötü koku gibi yapı içi hava kalitesini etkileyen olumsuz özelliklerin bulunmaması, anti bakteriyel ve çevre dostu malzemelerden üretilmiş tekstil ürünlerinin kullanımı, göze hoş görünen bir dekorasyon vb. unsurlar kullanıcı memnuniyetini artırır. Eğer bir çocuk kütüphanesi ise dekorasyonda canlı renklerin kullanımı, rahatça üzerinde oturulacak, hatta uzanılacak ergonomik koltuklar ve minderler gençlerin ilgisini çekecek, kütüphanede daha fazla vakit geçirmelerini sağlayacaktır.

Teknolojik gelişmelerin kütüphanelere girişi, alan gereksiniminin doğasını da değiştirmiştir. Örneğin bir zamanlar kütüphanelerin sahip oldukları koleksiyonlar toplam alanın %70’ini kaplarken, dijitalleşmenin de etkisi ile bugün çok daha azına gereksinim duyulmaktadır. Başarılı bir kütüphane tasarımı geleneksel unsurlar ile gelişmiş teknolojilerin uyumunu sağlamalıdır. Bilişim teknolojisinin bundan sonraki gelişimine de olanak verebilecek bir altyapı, artık binaya dönecek elektrik, su gibi sıhhi tesisatlar kadar önemlidir. Sunucular, bilgisayarlar, modemler, yazıcılar, kameralardan bina giriş-çıkış güven-

liğine, yangın alarmlarına kadar tüm güvenlik ile ilgili sistemler tasarımıda yer alır. Bunların ne kadar sayıda ve kapasitede olacağı da düşünülerek nerelere bağlanacakları belirlenmelidir (Nair, 2014, s. 21). Son yıllarda bunlarla birlikte binadaki her şeyin tek elden yönetilebildiği akıllı bina tasarımları da gittikçe yaygınlaşmaktadır.

Binanın ısı, nem, ses, aydınlatma düzeyi gibi fiziksel nitelikler mimari yapı ve iç tasarım özellikleri ile doğrudan ilişkilidir. Tasarımdan beklenen, yapının bu özelliklere olması gerektiği kadar (ne eksik, ne de fazla) sahip olmasıdır. Ne oranda tasarlanacağına bilgisi ise ulusal ve uluslararası kabul edilen standartlarda yer almaktadır. Daha ekonomik olması nedeni ile doğal aydınlatma tercih edilse de, doğrudan gelen kontrolsüz gün ışığı kütüphane materyallerine ve eşyalara zarar verir. Bunun için ultraviyole ışınları emen filtrelerin kullanılması, pencere ve çatı ışıklıklarının yönlerinin iç mekânı koruyacak biçimde tasarlanması önerilebilir (Köymen, 2020, s. 906). Görsel, işitsel ve termal konforun sağlanması, kullanıcı konforunu doğrudan etkiler. Yapı içi hava kalitesini bozacak her türlü kirlilik etmenine engel olunmalı, elektromanyetik kirlilik oluşturabilecek araç-gerecin kullanımı sınırlandırılmalı ve kapalı mekânların temiz hava ile beslenmesi sağlanmalıdır. Özellikle son bir yıldan beri dünyayı etkisi altına almış olan Covid-19 salgını kapalı mekânların temiz hava ile beslenmesinin, eğer klima sistem varsa bakımlarının zamanında yaptırılarak filtre değişiminin ihmal edilmemesinin önemini ortaya koymuştur.

Renklerin insan üzerindeki etkileri yadsınamaz. Kütüphane binasının dış görünümünün kullanıcıya karşı çekim unsuru olarak kullanılması salt mimari yapıdaki farklılıklar ile olmaz, renklerin albenisi de bunda rol oynar. İç mekânlarda ise tersine turuncu, kırmızı, sarı, kahverengi gibi sıcak renklerin fazlaca kullanıldığı durumlarda yetişkin kullanıcılar için fazla uyarıcı bir etki, yani rahatsızlık hissi verebilmektedir. Bebek ve çocuk kütüphanelerinde ise bu renklerin daha fazla kullanılması uygundur. Renklerin okul kütüphanelerinde kullanımı ve renklerin kullanıcılar üzerindeki etkileri ile ilgili olarak yapılan bilimsel bir araştırmada şekil, doku, bütünlük, farklılık, denge, alan ve renklerin tasarım için ne kadar önemli olduğu vurgulanmıştır. Renk ögesi hem işlevsel, hem de estetik yönlerden değerlendirilmelidir, çünkü kullanıcının ortam ile kuracağı ilişkiyi belirleyen bir unsurdur. Sıkıcı bir mekân, renk kullanımının uygun bir şekilde yapılması ile ilgi çekici bir hale bile dönüşebilir (Hashempour ve Taghizadeh Sapchi, 2015, s. 55). Görsel konforun en önemli unsuru olan renk, böylelikle kullanıcının psikolojik bir gereksinimini karşılamış olur.

Kütüphane binasının geçici ve sürekli kullanıcılarına sağladığı fiziksel olanaklar, iç ve dış mekânsal nitelikleri ile yakından ilişkilidir. Fiziksel olarak erişilebilir bir noktada olmak, iç mekânlardaki kullanım rahatlığı gibi özel-

likler, gelişmiş ülkelerdeki kütüphane kullanım oranlarındaki yükseklik ve kütüphane kurumunun bölge halkının yaşamında tam anlamıyla bir üçüncü mekân olarak yerini almış olmasının arkasındaki önemli bir etmendir. İç ve dış mekânların tasarımındaki yetersizlikler, kütüphanenin mekânsal kullanımını da etkileyebilir (Emsen ve Örmecioglu, 2020, s. 190).

Bilgi Kaynaklarının Dijitalleşmesi ve İnternet Erişiminin Yaygınlaşması Kütüphane Binalarının Sonunu mu Hazırlıyor?

Geleceğin kütüphanelerini ve bunları bünyesinde barındıracak olan binaların nasıl tasarlanması gerektiğini konuşurken pek çok kişinin aklına acaba içerisinde fiziksel olarak kütüphane kaynaklarının bulunduğu binalar gelecekte hala varlığını sürdürüyor olacaklar mı sorusu gelmektedir. Bu sorunun arkasında bilgi kaynaklarının hızla dijitalleşmesi ve buna bağlı olarak kullanıcıların fiziksel olarak kütüphaneye gelme zorunluğunun ortadan kalkıyor oluşu bulunmaktadır.

Kütüphaneyi oluşturan beş unsur içerisinde bina, bugün olduğu gibi gelecekte de varlığını sürdürecektir. Çünkü yapıldığı yılın mimari tarzını geleceğe taşıyacak bir yapıdır. Aynı zamanda kullanılan malzemeden temel, duvar, kolon, döşeme/tavan, betonarme demiri gibi yapısal elemanlarına, tesisatlarına kadar her özelliği ile yapıldığı dönemin teknolojisini yansıtır. Dijitalleştirme, internet ve bulut bilişimin gelişmesiyle birlikte, uygulamada kütüphanenin kapsamı insanın hayal gücünün sınırlarına kadar genişletildi. Gelişen teknolojiye bağlı olarak kaynakların sayısı ve bunlara erişim olanakları ise her geçen gün artıyor. Ancak kütüphanelerin derinliklerindeki tüm basılı bilgi kaynakları elektronik formata dönüştürülse bile, kütüphanelerin ve binaların bunları korumak ve yönetmek için varlıklarını devam ettirecekleri rahatlıkla söylenebilir. Yeni yayınlanan dergilerin ve kitapların büyük bir kısmının artık elektronik ortamda olması ve uzaktan erişim ile bunlardan yararlanılabildiği halde insanlar hala kütüphaneye geliyorlar ise, bu durumun gelecekte de böyle devam edeceğini söylemek mümkündür. Çünkü kullanıcıların kütüphaneye fiziksel olarak gelme nedenleri yalnızca bilgi kaynaklarından yararlanmak için değildir. Kütüphane aynı zamanda kullanıcılarına sunduğu sosyal dış ve iç çevre olanakları ile de onların yaşamlarında ev ve okul/işyerinden sonra gelen bir üçüncü mekândır. Birçok etkinliğin yapıldığı bir sosyalleşme ve kültür mekânıdır.

Kütüphaneye mekân olarak bakıldığında, kütüphane kaynaklarını kullanan kullanıcılar için kaynaklara kolaylıkla odaklanabildikleri sessiz ve sakin bir ortam oluşu, tercih sebebi olmaktadır. Her ne kadar kendi kitabı ile çalışmak üzere binaya gelen kullanıcılar gerçek kütüphane okuru sayılmasalar

da, yine de mekânın kullanıcısı olmaları nedeni ile değerlendirilmesi gereken bir kullanıcı grubudur. Özellikle işlevini tam olarak yerine getirebilen okul kütüphaneleri açısından büyük bir eksikliğin bulunduğu ülkemizde halk ve çocuk kütüphaneleri zaman zaman bu görevi de üstlenmekte, kendi kitabı ile gelenlere de mekân olarak hizmet vermektedir.

Telif haklarından dolayı internet üzerinde ücretsiz tam metin olarak bilgi kaynağının kendisine erişmek her zaman mümkün değildir. Ayrıca bu ortam pek çok doğru olmayan bilgiyi de barındırmaktadır. Bu bilgi kirliliğine ulaşmadan doğru bilgiye ulaşmanın yolu, yine kütüphanelerden geçer. Bilginin büyük bir hızla arttığı ve teknoloji sayesinde dünyanın her yanına yayılabildiği günümüzün küresel dünyasında kullanıcılar bu bilgi yığını içerisinde aradıkları doğru ve yeterli bilgiye bir an önce erişebilmek için kütüphane uzmanlarına, yani bilgiyi yöneten bilgi bilim uzmanlarından danışmanlık hizmeti almaya gereksinimleri vardır.

Geçmişte genel olarak kütüphanelerden okuma yazma bilmeyen kişiler yararlanamaz diye bir yaklaşım bulunmamaktaydı. Gerçekten de kütüphaneler ancak okuma yazma öğrenmeye başladıktan sonra kişinin kendisini geliştirmesine katkıda bulunabiliyor, okuma alışkanlığı kazanmasına ve bunun okuma kültürüne doğru evrilip, yaşam boyu öğrenme alışkanlığı edinmesine yardımcı oluyordu. Ancak günümüzün kütüphane kullanıcılarına yeni bir grup eklendi; bebekler! Artık bebek kütüphanelerimiz var ve henüz yürümeyi ve konuşmayı bile tam olarak öğrenememiş çocukların bile buraya gelerek oyuncaklar, görsel eğitim kaynakları ve kendisine uygun renkli ve resimli kitaplar ile okuldan önce öğrenmeye ilk adım attıkları yer kütüphane oluyor. Evlere bebeklere uygun ne kadar çeşitte kitaplar alınır alınsın, onların belleğinde gittikleri bebek kütüphanesinin bırakacağı iz kadar kalıcı olamayacaktır. Ayrıca bebek kütüphaneleri hem bebeklere, hem de onları götüren yetişkine sosyalleşme olanağı da sağlamaktadır.

Şüphesiz gelişmiş ülkelerin insanların okuma alışkanlıklarının daha fazla oluşunda kütüphaneye çok daha erken yaşta ve düzenli olarak gitmeye başlamalarının rolü vardır. IFLA'nın (The International Federation of Library Associations and Institutions) bu kullanıcılara hangi hizmetlerin nasıl verilebileceği ile ilgili bilgilerin yanı sıra mekânsal özellikler ile ilgili bilgilere de yer verilmiş olan rehberinde ebeveyn, bakıcı ve bebeklerin bu kütüphanelerin geçici kullanıcıları oldukları belirtilmiş ve tasarımın ona göre yapılması istenmiştir. Buralarda özellikle de emekleyen ya da yürümeye yeni başlayan çocukların güvenliğini tehlikeye atabilecek her türlü tasarımdan kaçınmak gerekir. Onlara uygun boyutlarda tasarlanmış keskin kenarları olmayan mobilyalar, temiz halılarla kaplı oyun alanları, kapakları olan elektrik prizleri,

yeterli aydınlatma, anneler için emzirme ve alt değiştirme odaları, beraberlerindeki yetişkinlerin de hoşça vakit geçirebilecekleri ve birbirleri ile iletişim kurarak sosyalleşebilecekleri alanlara yer verilmesi önemlidir (IFLA..., 2007, s. 7). Ülkemizdeki bebek kütüphanelerinin mekânları bu bakış açısı ile kabaca değerlendirilecek olunursa, maalesef gelişmiş ülkelerdeki örnekleri yakalayamadığı görülür. Bu iyi niyetli girişim büyük olasılıkla gerekli analizlerin yeterince yapılmaması sonucunda amacına ulaşamamıştır. Mekânsal kurguda hatalar ve eksiklikler bulunmaktadır. Her şeyden önce bebek kütüphanesi aslında çocuk kütüphanesinin bir parçası olup, yetişkinlerin kullandığı kütüphaneler ve çocuk kütüphanelerinin yanı sıra oluşturulması gereken yeni bir tür değildir. Mekânsal olarak değerlendirildiğinde burada elbette 13-14 yaşındaki çocuklar ile 2-3 yaşındakilerin kütüphanede yan yana olmaları kastedilmemektedir. Ancak büyük bir alan yaş gruplarına göre gerekli materyaller ile bölünebilir. Yani yaş gruplarına göre mekânın duvarsız bir şekilde yapısal olmayan elemanlar (örneğin raf bloğu) ile ayrılması bu alanların kullanıcılarının birbirlerini rahatsız etmeden kütüphaneden yararlanmalarını sağlarken, diğer taraftan da gerektiğinde iletişim kurmalarına da olanak verir. Farklı yaş gruplarından olan kardeşler ve bunlarla birlikte kütüphaneye gelen ebeveynler bu şekilde bölünmüş, ama gerektiğinde ebeveynin her iki yaş grubundaki çocuğu da kontrol edebildiği alanlar, çok daha verimli olacaktır. Ayrıca ebeveynin de yine bu alanda kütüphane kaynaklarından yararlanması ve sosyalleşmesi sağlanmalıdır. Ülkemizdeki bebek kütüphanelerinin acilen tekrar değerlendirilmesi ve mekanlarına bu özelliklerin kazandırılması gerekmektedir.

Yıllar geçtikçe belki de bütün basılı kaynaklar birer nadir eser statüsü kazanacaktır. O zaman bunların kullanıcıya sunulma biçimleri de değişecek, korunmaya alınacakları için bunların elektronik formatları ile hizmet verilmeye devam edilecektir. İşte bu nedenlerden dolayı binalar salt bugünün kullanıcılarının gereksinimlerini karşılamak için değil, gelecekte de bu görevini yerine getirebilecek şekilde esnek tasarlanmalı ve üretilmelidir. Nasıl ki dünün bilgi kaynakları ve binanın kullanıcıları ile bugünkiler farklı ise, gelecekteki bilgi kaynaklarının formatları ve bunların kullanıcılarının da binadan ve kütüphane kurumundan beklentileri mutlaka farklı olacaktır.

Z Kuşağının Kütüphanesi Olabilmek...

Kütüphaneye fiziksel olarak gelme zorunluluğu azaldıkça okuyucularını kaybetme riski ile karşı karşıya kalan kütüphaneler kullanımda sürdürülebilirliği sağlayabilmek için bazı yöntemler geliştirdi. Öncelikle işe geleneksel hizmet anlayışlarını değiştirerek başladılar. Binada oturup okuyucuların gelmesini

beklemek yerine gelmeyenlere çeşitlendirdikleri eski ve yeni hizmetlerini tanıtmaya başladılar. Yani hedef kitle kütüphaneye gelen okuyucular ile sınırlı iken henüz kütüphaneye gelmemiş potansiyel kullanıcılara da yöneldi ve kütüphanelere deyim yerinde ise halkla ilişkilerin sihirli değneği değdi. En yeni teknolojileri toplumun birçok meslek grubundan daha önce öğrenip kurumsal uygulamalara yansıtan bilgi yöneticileri herhangi bir bedensel engeli olan kullanıcılara da hizmet götürerek kütüphane kurumunun toplumsal algısını olumlu yönde değiştirmeye başladı. Ancak bu da yetmedi, değişen ve gelişen hizmetlere uygun olmayan kütüphane binalarını da bu yaklaşıma uygun hale getirmeye çalıştılar. Binanın dış çevresinde, giriş kapılarında ve iç mekânlarda engellinin kendisinin istediği bilgi kaynağına fiziksel olarak erişmesine olanak verecek planlamalar ve buna bağlı düzenlemeler yapıldı, kütüphaneye hiç gelmemiş/gelememiş kullanıcılar artık kütüphanelerden hizmet almaya başladılar. İç mekânlarda da buna bağlı pek çok mekânsal değişiklik yapıldı, yeni bina tasarımlarına da bu değişimler yansıtıldı.

Cep telefonlarının ve internetin olmadığı bir yaşam tarzını yaşamamış olan 2000 yılı ve sonrasında doğmuş bir kuşağın artık üniversite ve daha alt sınıflarda öğrenci oldukları düşünüldüğünde, geleceğin kütüphanelerini planlarken onların gereksinimlerini dikkate almak gerektiği ortadadır. Z kuşağı olarak adlandırılan genç neslin kütüphane kurumundan ve onun içerisinde bulunduğu binadan neler beklediğinin doğru bir şekilde saptanması, hem kurumsal yapının, hem de kütüphane binasının kullanımında sürdürülebilirliği sağlayacaktır. Bunun için belki de önce bu kuşağın genel özellikleri ortaya koyan bilimsel araştırmalar ile işe başlamak daha yararlı olacaktır. Northeastern Üniversitesi tarafından konuya ilişkin yapılan bir araştırmada Z kuşağı için öğrenme kavramının anlamının önceki kuşaklardan oldukça farklı olduğu görülmüştür. Yapılan anketlerden elde edilen bulgulara göre bu kuşak, öğrendiklerini gerçek hayatta hemen uygulayabilecekleri uygulamalı, yani daha aktif öğrenme yöntemlerini yeğlemektedir. Aynı araştırmada Z kuşağı öğrencilerinin iki özel yönü olduğu da ortaya çıkmıştır: Gözlemci olmaları (bir şeyi öğrenmek için önce onu doğru yapan birini izlemek, sonra yapmaya çalışmak ve öğrendikleri kavramların bu örneğin dışında da başka yerlerde ne kadar uygulanabilir olduğunu bilmek istiyorlar). Gözlemci olma özelliği YouTube gibi video ortamındaki sosyal medyanın gençler arasında neden bu kadar popüler olduğunun anlaşılmasını sağlıyor. Bu kuşağın ikinci önemli özelliği ise bireysel öğrenme yöntemlerini yeğlemeleridir. Teknolojinin sağladığı olanaklar Z kuşağının daha rahat olmasına ve kimseye bağlı olmadan öğrenebilmelerine olanak sağlamaktadır. Çoğu zaman merak ettikleri neredeyse her konuda bir makale ya da e-kitap okumak, bir eğitim videosu vs. izlemek, konu hakkında

bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır. Araştırmada bu kuşağın %85'inin büyük olasılıkla kişilerarası iletişime gereksinim duymadan çevrimiçi araştırma yapabildiklerini de saptanmıştır (Seemiller ve Grace, 2017, s. 22-23).

Yeni tasarımlara Z kuşağının gereksinimlerini ve bu bahsedilen özelliklerine uygun beklentilerini karşılayacak yaratım atölyeleri (makerspace), (Fab-Lab = Fabrication Laboratory, yani Üretim Laboratuvarı) olarak da bilinen yaratıcılığı destekleyici teknolojik araç-gereçlerin bulunduğu alanları ekleme, kütüphanelerde 21. yüzyılın en önemli mekânsal değişikliklerinden biridir. Bu hareket her ne kadar Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmış olsa da, Almanya bu "kendin yap hareketi"ni kütüphanelerine sokan ilk ülkelerdendir. İçerisinde alan olarak yaratım atölyesine (makerspace) yer veren ilk kütüphane olan Köln Şehir Kütüphanesi'ne üç boyutlu yazıcı, tarayıcı, iPad'ler, keyboard, gitar vb. aletler konulmuştur. Kullanıcılar plakları kendileri dijitalleştirmekte, kaydedebilmekte, iPad'lerde beste yapabilmekte iken Saksonya Eyalet Kütüphanesi ve Dresden Devlet ve Üniversite Kütüphanesi üç boyutlu yazıcı ile kesicinin bulunduğu gezici bir ileri teknoloji laboratuvarı hizmeti verebilmektedir. Beceri kazandırmanın artık kütüphanelerin asli görevleri arasında yer aldığı günümüzde bu hizmetlerin verilebileceği mekânlar oluşturmak da zorunlu hane gelmiştir (Kütüphanelerdeki..., 2014). Gençleri kütüphanelere çeken yaratım atölyeleri (makerspace) hareketi hızla yayılmakta ve her geçen gün yeni araç gereçler eklenmektedir. Bu da artık kütüphanelerde mekanik el aletleri, tezgâh aletleri, elektrikli el aletleri, laboratuvar aletleri ve malzemeleri, mutfak aletleri, elektrik/elektronik aygıtlar, tekstil malzemesi, dijital sanat ekipmanları vb. birçok materyalin bulunması anlamına gelmektedir (Yavuz, 2020, s. 76-77). Yaratım atölyesini oluşturan üç temel bileşen, üretim için gerekli çeşitli aletler, araç-gereçler, onları kullanarak bir şeyler yaratacak olan gençler/çocuklar ile atölye gözetmeni yetişkinler, yani insanlar ve tüm bunların bir araya geldiği mekânlardır. İşte bu sınıflarda öğrenilen kuramsal bilgilerin somut ürünlere çevrildiği mekânların başında da kütüphaneler ve okullar gelmektedir. Kütüphanede gençlerin kendilerine dövme tasarımları ve bunu da uygulayabilmeleri, daha yirmi bir yıl önce geride bıraktığımız yirminci yüzyılın kütüphanelerinde hayal bile edilemezdi (Die stadtbibliothek Köln bloggt ; Erenoğlu, 2014). Geçmişten bugüne halk eğitimini ve okuma alışkanlığı kazandırmayı kendine görev edinmiş kurumlar olan kütüphanelerde artık bu tür hizmetler için de alanlar ayrılması gerekmektedir. Önümüzdeki yıllarda olabilecek değişikliklere uyum sağlayabilen kütüphane hizmetlerinin verilebileceği alanlara yer açılacak esnek tasarımlar, bu nedenle artık geçmiştekinden çok daha fazla önem kazanmıştır.

Özellikle de gençlerin kütüphaneden beklentilerinin dikkate alınmadığı her türlü tasarım, kütüphanelerin geleceğini tehlikeye atacaktır. Kütüphanelerde mekânsal tasarım ve planlama çalışmaları ile bilinen Emily Pucket Rodgers'e göre 2020 yılının kütüphane binası tasarımlarında yaklaşım ışık, oyun ve hareket dolu bir geleceğe bakmak, oynak, enerji veren dinamik bir aydınlatma ile aydınlatılmış rahat ve davetkâr dış mekânlar, gömülü teknolojiye sahip ışıkla dolu ve görünür iç mekânlar ve akıllı, sürdürülebilir altyapı olmuştur (Rodgers, 2020). Kütüphanelerde verilen hizmetlerin kapsamı genişletilerek günün gereksinimlerini karşılayacak biçimde yeniden yapılandırılması ve mimari tasarımları çalışma ve eğlenceyi bir araya getiren, teknoloji destekli bir iletişim ortamına dönüşmesi, fiziksel olarak gelme gereksiniminin azalmasının önüne geçilmesini sağlamıştır. Hatta bu değişimin modern dünyanın kütüphane kullanıcılarının kütüphanelere olan taleplerinin eskisinden de fazla olduğunu söyleyen araştırmacılar bulunmaktadır (Voronkova ve Proskuryakov, 2020, s. 19).

Bir kütüphanenin çekici bir mimari mekânının önemli bir bileşeni, biçim, ifade, renk ve malzeme gibi anahtar mimari ve tasarım araçlarının kullanımıyla ilgili olan estetik dışavurumdur. Bu söylemi doğrulayacak en güzel örneklerden biri de Prag'da bulunan Çekya Milli Kütüphanesi'nin binasıdır. 2007 yılında Mimar Jan Kaplicky ve Geleceğin Sistemleri firması tarafından alışılmadık dışında tasarlanan ve oluşturulan bu ilginç yapının duvarları, çatısı vs. yerine yalnızca tüm çevresinde akan bir esnek form vardır (bkz. Şekil. 2). Bu neredeyse zemine hiç dokunmuyor gibi görünen bina adeta oyuncak eve benzeyen formu ile Çek vatandaşlarının kütüphane gibi kamusal yapıların mimarisi konusundaki geleneksel görüşlerini değiştirmiştir (Voronkova ve Proskuryakov, 2020, s. 20). Aynı kütüphanenin 1777 yılında barok tarzda yapılan ve dünyanın en güzel kütüphane binalarından birisi kabul edilen önceki binası ile karşılaştırıldığında, aradan geçen 230 yılda kütüphane binası anlayışının nasıl bir değişim geçirdiğini görmek mümkündür (bkz. Şekil. 3).

Çoğu kütüphane binasını diğer yapılardan ayıran en önemli özelliklerden biri, simge yapılar olmalarıdır. Simge yapı olma özelliği salt dış görünümü değil, iç mekânları ve işlevi ile de bir bütündür. Binanın içerisindeki kütüphanenin dermesinin kullanıcı kitlesinin özellikleri, binayı şekillendirir. Bir kütüphane eğer bir milli kütüphane ise ülkenin, halk/çocuk kütüphanesi ise bulunduğu şehrin/bölgenin kültüre, üniversite kütüphanesi ise eğitimin kalitesine verdiği önemin en gerçekçi yansımasıdır. Yukarıda verilen örnekteki kütüphane bir kraliyetin kütüphanesi olduğu dönemde binanın devletin gücünü ve asaletini yansıtmaya ön planda iken aynı ülkenin cumhuriyet dönemindeki binasında halkın ilgisini kütüphaneye çeken ve en son teknolojilerle donatılmış bir bina olmasının önemsendiği görülür. Eğer bina bir üniversitenin ya da okulun kütüphanesine ait ise, bunların kullanıcıları zaten bu mekânı kullanma durumunda oldukları için dış görünümü ile dikkat çekmesi birincil unsur değildir. Bu kütüphane türlerinde dermenin niteliği ve verilen hizmetlerin özellikleri o kurumun eğitime verdiği önemi gösteren en iyi örnektir. Örneğin hangi üniversiteye gireceğine karar verme aşamasındaki bir gencin üniversitelerin kütüphanelerini gezip görmesi ve burada verilen hizmetler hakkında aldığı bilgileri değerlendirmesi, o okulda verilen eğitimin kalitesi konusunda oldukça doğru bir karar verebilmesini sağlayacaktır. Bu örnekler başka kütüphane türleri için de geçerlidir. Buradan bir kütüphane binasının sahip olduğu tüm özellikler ile simge özelliği taşıdığını söylemek, doğru bir yaklaşım olacaktır.

Geleceğin Kütüphanesine Giden Yolda Değişen Bina Standartları

Ernst Neufert'in yazmış olduğu yapı tasarımı kitabı kütüphane dâhil tüm yapı türlerinin temel tasarım ve çizimleri ile ilgili bilgilerin yanı sıra, insan vücudunun antropometrik ölçülerini de içerir. 1936'dan bugüne pek çok basımı yapılmış olan bu kitap, hala bu konudaki en önemli kaynak kitaptır. Kütüphane binalarının dış ve iç mekân tasarımları ve raf ölçülerine kadar onun belirlediği standartlar bugünün tasarımcılarına da yol göstermektedir (Neufert, 2018).

Kütüphane kurumu ve içinde bulunduğu binaları gelecekte de kullanıcılarına hizmet vermeye devam edeceklerdir, ancak bu sürdürülebilirliği sağlamanın yolu, değişen kullanıcı gereksinimlerine bağlı olarak mekânsal değişimler ve dönüşümlerin gerçekleştirilebilmesine bağlıdır. Kütüphaneler bunu başaramazlar ise, sürdürülebilir gelişmeyi sağlamak da mümkün olmayacaktır. Bina, maliyeti yüksek bir yatırımdır. Kütüphane gibi varlığına sürekli gereksinim duyulan bir kurumun bulunduğu binanın yeni bir binaya gereksinim duyulmadan var olan binada gerekli değişimleri yapmak suretiyle kullanımın-

da sürdürülebilirliği sağlamak için bazı tasarım standartları geliştirilmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan, 12.09.2018 tarih ve 30533 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Kamu Binaları Standartları Rehberi’nin (2018) genel ilke ve esasları düzenleyen 3. Maddesinde kamu binalarının esnek ve uyurlanabilir olmasının gerekliliğine yer verilmiş ve şöyle denilmiştir:

“Kamu binaları, binanın kullanım ömrü boyunca değişen ihtiyaçları karşılamak üzere farklı kullanım modelleri ve farklı fonksiyonlara cevap verebilecek şekilde tasarlanacak olup buna göre;

- İhtiyaç duyulduğunda mekân boyutu ve fonksiyonunun kolay değişebilmesi için çözümler üretilmesi,
- Mekanik ve elektrik tesisatı projelendirme safhasında değişen mekân senaryolarının göz önünde bulundurulması,
- Değişebilecek iç mekân senaryoları göz önünde bulundurularak bina cephelerindeki şeffaf ve sağır yüzeylerin buna uygun tasarlanması, esastır” (Kamu..., 2008).

Binalarda ısı yalıtımının yanı sıra su yalıtımı ve gürültü yalıtımlarının yapılması çıkartılan yönetmelikler ile yeni yapılacak binalarda zorunlu hale gelmiştir. 20 Ekim 2017 tarih ve 30223 sayılı ‘Binalarda Su Yalıtımı Yönetmeliği’ne göre binanın yapılacağı zeminin özelliklerinden ve temellerinden iklim koşullarının değerlendirilmesine, kullanılacak malzemelerden atık suyun tahliyesine kadar birçok konuda standart getirilmektedir (Binalarda su..., 2017). Su ve nem yalnızca binanın temellerine ve yapısal sistemine zarar vermez, aynı zamanda iç mekânı da etkileyerek yapı içi hava kalitesini düşürür. Bu da hem kütüphane materyallerine, hem de kullanıcıların sağlığına zarar verebilir.

Gürültü olması, kütüphane kullanıcıları için çok rahatsız edici bir durumdur. Bu konuda çıkartılan 31 Mayıs 2018 tarihli yönetmeliğin 5. ve 6. maddelerinde ruhsat alabilmek için projeyi yapan kişi ya da bir akustik uzmanı tarafından mimari akustik raporu düzenlenmesi zorunluluğu getirilmiştir. Hazırlanacak raporun içeriğinde mekânların gürültüye hassasiyeti ve gürültü açısından birbirleri ile olan ilişkilerine ve seslerin iletim yollarına ait analizlerin ve hedeflenen akustik kalite ve yalıtım sınıfına göre uygulanacak sınır değerlere yer verilmesi gerekmektedir. Aynı yönetmelikte kütüphanelerin akustik performans sınıfına bağlı olarak izin verilen mekân içi en yüksek gürültü düzeyinin (bina içerisindeki farklı alanlara göre değişmekle birlikte) 31 ile 51 desibeli (dB) geçmeyecek şekilde sınırlandırılması istenmiştir (Binaların gürültüye..., 2018). Bu ayırım sessiz çalışma salonları için en çok 31, personelin çalıştığı alanlar için ise 51 dB olarak düşünülebilir.

Geleceğin kütüphane kullanıcılarının sürekli değişen gereksinimlerini karşılamak için planlamada yeni ilkeler gerekmektedir. Adeta bir devrim olarak da nitelenen dijitalleşme, modern kütüphanelerin görünümünü tamamen değiştirmiştir. Günümüzün bilgi kaynaklarının çoğu elektronik ortamda bulunduğu için artık bilgiye erişim yolları daha çeşitli ve karmaşıktır. Kullanıcıların bir kütüphaneden en önemli beklentilerinin basılı ve elektronik ortamdaki bilgiye erişim, danışmanlık hizmeti almak, rahat bir ortam ve ilham verici bir atmosfer olduğu söylenebilir. Ayrıca kütüphanenin insanların yaşadıkları konut, öğrenim gördükleri okul ya da çalıştıkları iş yerlerinden sonra gelen üçüncü mekânlardan biri olduğu düşünülürse (Ojala, 2009, s. 35), kültürel etkinliklere ve onların sosyalleşmelerine katkıda bulunabilecek bir mekân olması da tüm bunlara eklenebilir. Kütüphane artık yalnızca bir çalışma ve öğrenme ortamı değil, insanların toplandıkları ve birbirleri ile iletişim kurabildikleri bir mekândır. Genç nesil kütüphaneyi çalışma ve eğlencenin bir arada olduğu, yeni teknolojiler ile donatılmış bir mekân olarak değerlendirmek istemektedir. Artık iç mekân tasarımlarını bilgi gereksinimleri ve bilgileri kullanma şekilleri değişen kullanıcılara uygun bir şekilde yapma ve bu kullanımı destekleyecek mobilya ve ekipmanları kullanmayı düşünme zamanıdır (Nair, 2014, s. 19; Voronkova ve Proskuryakov, 2020, s. 19).

Geleceği de düşünerek yapılacak herhangi bir kütüphane binası tasarımı için ana ilkeler şöyle sıralanabilir:

- Kütüphane binası, kurumsal felsefesini ve amaçlarını yeterince yansıtmalıdır. Ancak bu yansıma soğuk ve itici bir resmi daire binası şeklinde algılanmamalı, tam tersi, hiç kütüphaneye gelmemiş kişilerin bile ilgisini çekebilecek gibi düşünülmelidir.
- Kütüphaneye ve içerdiği materyallere erişim herkes için açık ve kolay olmalıdır.
- Kullanıcılar ve personel arasında resmi ve gayri resmi iletişim birçok farklı yolla kurulabilmelidir. Kullanıcıların hem okuyup hem de iletişim kurabileceği, yeni insanlarla tanışabileceği, deneyimlerin paylaşabileceği, boş zamanlarını değerlendirilebileceği ve eğlenceli kültürel aktivitelerin yapılabileceği alanlara yer verilmelidir.
- İç mekân, hem dermenin kullanıcıları, hem de personel için çekici ve rahat bir ortam sunmalıdır.
- Temel akademik araştırmalar, dersler ve atölye çalışmaları, iş toplantıları veya bireysel çalışmalar için alanlar ayrılmalıdır.
- Bina tasarımı, yapısı ve kullanılan tüm araç-gereçler sürdürülebilirliği dikkate alınmalıdır (Hohman, 2006 ; Voronkova ve Proskuryakov, 2020, s.

21). Kaliteli malzemeler kullanılarak yapılmış, güvenli, olması gereken büyüklükte ve kullanım alanları gelecekte değişen gereksinimlere göre yeniden düzenlenebilmeye izin verebilecek esneklikte tasarlanmış, bakımı kolaylıkla yapılabilecek, enerji tüketimi en az düzeyde, hatta kendisi tarafından üretilen, çevreye zarar vermeyen, tüm bunlara karşın en uygun bütçe ile yapılmış bir bina tasarlama hedeflenmelidir.

Bir kütüphane binası tasarımının başarılı olarak kabul edilebilmesi için salt günün gereksinimlerini karşılaması yeterli değildir. Aynı zamanda tasarım ve üretim sürecinde alınan ve uygulanan tüm kararların gelecekte de değişen gereksinimleri karşılayabilecek esnekliğe sahip olması gerekir. Kütüphaneler en son teknolojileri kendilerine uyarlayan ve bunları kullanan kurumlardır. Hızla gelişmekte olan yapay zeka uygulamaları yakın bir gelecekte bazı işlerin çok daha az insan ile, hatta insansız yapılabileceğini göstermektedir. Bu uygulamalar şüphesiz mimariye de yansyacaktır. Özellikle de iç mekânlarda büyük değişiklikler olma olasılığı yüksektir. Örneğin kitap depolarında robotların kullanımı, kendi kendine ödünç alma/iade (self-check) makineleri vb. uygulamalar gittikçe yaygınlaşmaktadır. Esnek alanlar sayesinde değişen materyal türlerine, teknolojiye, hizmet anlayışına vb. farklılıklara izin vermesi, her türlü afete dayanıklı ve acil duruma hazırlıklı planlanmış olması, enerjiyi verimli kullanan ve çevre dostu binalar, gelecekte de kullanımı sürececek olan binalardır. Bu özelliklere sahip olmak, içerisinde çok sayıda materyal bulunduran ve aynı anda çok sayıda kişiye hizmet veren bir kamu binası olması nedeni ile kütüphane binaları için ayrıca bir önem taşır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bir kütüphane binası oluşturabilmek, diğer bir deyişle bir binanın mekânsal organizasyonunu gerçekleştirmek, birbirini izleyen işlemler süreci ile yapılabilir. Planlama, programlama, tasarlama, uygulama (yapım/inşa), donatım ve kullanım aşamaları, bu süreci oluşturur (Kuru ve Canbay Türkyılmaz, 2019, s. 154). Bazen buna bir de yıkım süreci eklenir. Binanın yıkılması, tüm sürecin geri dönülemez biçimde sona erdirilmesidir.

Mekânsal organizasyon süreci içerisinde tasarım aşaması kütüphane kullanıcılarının etkin biçimde katkıda bulunacağı bir aşama olduğu için üzerinde özellikle durmakta yarar görülmüştür. Kütüphane binası tasarımında tüm kütüphaneleri kapsayan bir tasarım formülü oluşturmak mümkün değildir. Her kütüphane binası kendine has özellikleri, yönetim koşulları, binanın bulunduğu yerin zemin özellikleri, iklim özellikleri, alan durumu ve çevresel özelliklerine göre şekillenir, kullanıcılarının gereksinimlerini karşılamak üze-

re tasarlanır. Bu nedenle tasarlanacak olan her kütüphane binası için binanın kullanıcılarının biyolojik, sosyolojik ve psikolojik gereksinimleri doğru bir şekilde analiz edilmelidir. Çünkü kütüphane binası kendine özgü özellikleri olan bir yapı türüdür. Kullanıcı özellikleri ise, kütüphanenin türünü belirler. Bugün ve gelecekte kullanıcı gereksinimlerini karşılayabilen bir kütüphane binası oluşturabilmek için bazı temel noktalara dikkat edilmesinde yarar vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Binanın tasarımının başarılı olarak kabul edilebilmesinin iki ana koşulu vardır: kullanım evresinde geçici ve sürekli kullanıcıların gereksinimlerini karşılayabilmesi ve sonraki yıllarda da değişen gereksinimleri karşılayabilecek esnekliğe sahip olması.

- Bunlar bilindiği halde neden hala çok sayıda bu koşulları gerçekleştiremeyen bina yapıldığı konusu üzerinde durmak gerekir. Tanınmış bir kütüphane binası danışmanı olan Fred Schlipf 2011 yılında yayınlanan makalesinde Amerika'da son kırk yıldır iki-üç düzine işlevsiz tasarım fikrinin sonsuz bir şekilde tekrarlandığını, bunun kütüphaneciler için hayal kırıklığı olduğunu, ancak mimarlar ve bu sürece dâhil olan herkesin bu işte payı olduğunu söylemektedir. Bu tasarım hatalarının bina bittikten sonra giderilmesi ise genellikle mümkün olmamaktadır. Schlipf'e göre bu hatalar kısaca şunlardır (Schlipf, 2011):

* *Çatı pencereleri:* Doğal ışıktan yararlanmayı sağlayacağı fikri ve şık görünüşleri ilk başta ilgi çekici gelir, ancak neredeyse her zaman sorundan başka bir şeye neden olmaz.

* *Atriyumlar:* Büyük alanlar yaratabilir, yönlendirmeye yardımcı olabilir ama çok yer işgal eder. Üst katlar duvar ya da cam ile bölünmemişse, bir de zemin halı yerine seramik karo, taş vb. ile kaplı ise, alt katlardaki sesler üst katlara taşınır. Eğer üst katların atriyuma bakan kısımları cam, duvar vb. ile kaplanmamış ise, akrofobi olan insanlar için ürkütücü olabilir. Atrium eğer binanın ortasında ise, üst katların trafiğine engel olur. Aydınlatılması, ısınması ve soğutulması hep sorun çıkarır.

* *Merdivenler:* Her ne kadar katlar arasında güvenle hareket etmenin bir yolu gibi görünse de, tasarımcı merdivenleri (designer staircases) insanların düşmelerine sebep olabilmektedir. Altında kalan kısımdan faydalanmak için yapılan, yalnızca tek ucundan duvara/tavana tutturulan ve zemine oturan bir konstrüksiyona sahip olmadığı için havada süzülüyormuş gibi duran yüzen merdivenin alt kısmı, insanların başlarını vurmalarına sebep olabilmektedir. Cam korkuluklar ise ayrıca tehlikelidir.

* *Avlular:* Kütüphanenin ortasında iseler, A noktasından B noktasına gitmek isteyenlerin avlunun etrafını dolaşmaları gerekir. Buraya dikilen çiçeklerin güneş alması da sorun olabilir.

* *İç mekân tasarımında suya yer verilmesi:* Çeşme, havuz vb. nemi artırır, geçici kullanıcıların havuzlara attıkları metal paralar tesisatları bozabilir, çocuklar için tehlikeli olabilir, sürekli su sesi ise insanlarda, özellikle de personelde sürekli tuvalete gitme gereksinimi doğurur.

* *Dikdörtgen olmayan iç mekânlar:* Bazen mimarlar ilgi çekici olsun diye üçgen, yamuk, tuhaf girintili, dalgalı, kıvrımlı vb. gereksiz eğriler içeren mekânlar tasarlayabilmektedir. Havadan bakıldığında düzgün görünen bu mekânlar en iyi olasılıkla kullanışsız ve verimsizdir. Çünkü kütüphanelerin temel materyali olan kitap raflarının alan kayıpları olmadan dikdörtgen olmayan bir alana sığdırılması, sonra da bu alanların aydınlatılması çok zordur. Bu tip tasarımlara sahip kütüphanelerin ilerleyen yıllardaki değişen gereksinimlere ayak uydurabilecek esnek alanlara sahip olamayacağı da, bu tasarımdan yana olanların bilmesi gereken bir durumdur.

* *Binanın birden fazla noktasından kütüphaneye giriş verilmesi:* Bütün bu girişleri kontrol etmek hem güvenlik sistemi, hem de personel açısından maliyeti artırmaktadır. Zaten ülkemizdeki genel uygulama tasarım ve üretimi çok girişli bir plana göre yapmak, ancak binanın kullanım aşamasında tek bir girişi kullanılmak şeklinde.

* *Akustik olmayan tavanlar:* Eğer binanın tavanı değiştirilmemesi gereken tarihi bir özellik taşıyor ise, tüm tavanların sesi emici ile kaplanması gerekir. Kütüphanelerdeki birçok akustik problem, düz olmayan tavan kısımlarında ses emici yüzeylerin ihmal edilmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle de katedral tavanı gibi beşik tonozlu tavanlar eğimleri sayesinde sesi iletmeleri ile ünlüdür. Tavanları düz tasarlamak, günümüz binalarında havalandırma gibi tavanların üzerine yerleştirilen mekanik sistemlere erişimi sağlayan ve sesi emen akustik karolar kullanmak, bu sorunu çözecektir.

- Binayı hangi kurum/kişi yaptırıyor ise, binanın yapım sürecini yakından takip etmesi önemlidir. Kurumu temsilen yönetici, kütüphaneci ve faaliyete geçtikten sonra dermenin kullanıcısı olacak geçici kullanıcıların danışma ekibinde mutlaka yer alması ve tasarım ekibinin başı olan mimara binadan beklentilerini doğru ve eksiksiz olarak aktarabilmeleri gerekir. Aksi takdirde tasarım ve üretim aşamalarında eksiklik ve hataların bulunma olasılığı yüksektir.

- Proje yöneticisi olan mimarın inşaatın yapım sürecinde sürekli sahada bulunması, yani yapım sürecinin bizzat içinde olması çok yararlı olacaktır. Çünkü Türkiye’de kütüphane binası alanında deneyimli mimar/firma bulmak oldukça zordur. Eksiklik ve hataların bir an önce fark edilmesi açısından mimar, müteahhit ve yapım ekibinin diğer elemanları ile yakın plan çalışmalı ve iletişim halinde olmalıdır.

- Tasarım ekibine destek verecek olan danışma ekibinde binanın hem geçici kullanıcıları olacak olan dermenin kullanıcılarından, hem de sürekli kullanıcıları olacak kütüphanecilerden temsilci bulunması ve bu sürecin tamamına aktif olarak katılımlarının sağlanması çok önemlidir. Çoğu kütüphane binası yapımında kütüphanecilerin kendileri için yapılacak olan binanın nasıl bir bina olacağından haberdar olmaları ancak kesin tasar aşaması denilen planların çizildiği aşamada olmaktadır. Maalesef bu aşamada eksiklik ve hataların giderilmesi çok zor olmaktadır. Binanın geçici kullanıcıları ise neredeyse sürecin hiçbir aşamasında yer alamamaktadır. Bu durumda “binanın kullanıcı gereksinimlerini karşılamak üzere tasarlanıp üretilmiş bir yapı olma özelliği” de ortadan kalkmış olur.

- Tasarımda insanlar arasında yaş, cinsiyet, yetenek gibi farkların bulunmadığını farz ederek tüm kullanıcıların çevre ve mekânlara ulaşabilmesini ve kullanabilmesini hedefleyen evrensel tasarım yaklaşımı (Kılıç ve Akyıldız, 2020, s. 237), kütüphane gibi kamusal alanlar için çok uygundur. Kütüphane eğer bir halk ya da çocuk kütüphanesi ise şehrin/bölgenin her noktasından yaya ve toplu taşıma ile ulaşımının sağlanması, üniversite kütüphanesi ise kampüs içerisindeki konumu, yani her şekilde erişilebilir olması önemlidir. Kütüphane binasının kampüs biçiminde yapılanma olması durumunda kampüsün ana girişine yakın bir konumda ve yatay mimariye uygun olması önerilebilir. Kampüsteki diğer binalar ile uyumlu bir mimari yapı, genel görünümü estetik bir katkı sağlayacaktır. Koç Üniversitesi Kütüphanesi binası bu konuda verilebilecek bir iyi uygulama örneği iken, kampüs içerisindeki her bir binası farklı dönemde ve farklı mimari tarzlarda yapılmış olan Marmara Üniversitesi Göztepe kampüsü ve onun gibi birçok eski devlet üniversitesinde binalar arasında uyumsuzluk göze çarpar. Aynı şekilde bina içerisinde de bina girişinden rampalara, merdivenlere, koridor, tuvalet ve raf aralarına kadar tüm yatay ve düşey alanlara her kullanıcının erişiminin sağlanması gerekir.

- Binanın hem dış ve iç çevre özelliklerinin hem de sürekli ve geçici kullanıcıların gereksinimlerinin doğru bir şekilde saptanması, tasarımın da bu yönde geliştirir. Doğru tasarım ve doğru üretim, binanın kullanım sürecinin de olabildiğince sorunsuz olmasını sağlar. Ergonomik mekânsal tasarımın kütüphanenin türüne göre (çocuk/yetişkin) kullanıcıların vücut ağırlıklarının, orantılarının ve genel yapısının ülke için geçerli olan antropometrik ölçüleri dikkate alınması önemlidir. Çevresel etmenler ve bunların kullanıcılar üzerindeki etkileri doğru bir şekilde analiz edilmesi, fiziksel bileşenler ile ilgili bu verilerin tasarım ve üretime de yansıtılması, ergonomi kurallarına uyma anlamına gelir.

- Bilgi kaynaklarının hızla dijitalleştiği, yeni kaynakların ise doğrudan elektronik ortamda üretildiği günümüzde kütüphane binalarının da geleceği sorgulanmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki hala en az eskisi kadar rağbet gören ve fiziksel olarak gelen geçici kullanıcılarını kaybetmemiş olan kütüphanelere bakıldığında, binalarının hem dış, hem de iç alanlarını özellikle de genç kuşağın beğenilerini ve beklentilerini dikkate alarak tasarladıkları görülür. Aynı zamanda bu yeni nesil kütüphaneler kullanıcılarının sosyo-kültürel gelişmelerine katkı sağlayan birer üçüncü mekândır. Ülkemizde de artık kullanıcılarını yitirdiği için birer kitap deposuna dönüşmüş binalar istemiyor isek, kabuğun dış tasarımında farklı ve özgün tarzlar ile binanın dikkat çekmesini sağlamak (bkz. Şekil 2), iç mekânlarda ise kullanıcıların kendilerini evlerindeymiş gibi hissedebilecekleri tasarımlara yönelmek gerekir. Gençlerin ilgisini ancak günün tüm teknolojik olanaklarını içeren mekânlar çekmektedir. Yaratım atölyeleri (makerspace), STEM² eğitimi vb. yenilikçi mekânlara yer vermek, öğrenmenin sınırlarını zorlayan hem bilgi, hem de beceri geliştiren yaratıcılık alanları, bundan sonra kütüphanelerin olmazsa olmaz alanlarından olacaktır. Ancak bu alanların tasarımında atölyelerin kapsam ve zorluk derecelerine uygun etkinlik kategorilerinin dikkate alınması, alan kullanımında esnekliğin ve özgürlüğün sağlanması açısından kesin sınırlar içermemesi (Yavuz, 2020, s. 82) ve buralarda görev yapacak konusunda uzman usta öğreticiler ile çalışılması gerekmektedir.

- Mekânsal tasarımlarda kütüphanelerin tamamen sessiz yerler olması anlayışı artık yerini bazı alanların sessiz alanlar, bazı alanların alçak sesle konuşulabilen alanlar ve bazılarının da sesli alanlar olarak çeşitlenmesine bırakmıştır. Bu yönelimin tasarımı etkileyerek uygulamaya dönüşmesinde değişen kütüphane kullanıcıları ve malzeme biliminin rolü olduğu düşünülmektedir. Çünkü artık yeni nesil kütüphane kullanıcıları kütüphaneye salt bilgi kaynaklarını kullanmak için değil, aynı zamanda sosyalleşebileceği bir üçüncü mekân olduğu için de gelmektedir. Malzeme biliminin gelişmesi de binaların sesli alanlarında ses yalıtımlarının yapılabilmesine olanak tanıyınca, artık bina içerisinde konserlerin bile verilebileceği, buna karşın sessiz alanları kullananların da rahatsız olmadığı bir mimari yapı modeli ortaya çıkmıştır. Özellikle üniversite ve araştırma kütüphanelerinde geçici kullanıcıların bir araya gelerek oluşturdukları küçük grupların beraber araştırma yapabilmelerine olanak tanıyan grup çalışma odaları, bu kütüphane türünün vazgeçilmez olmuştur.

- Binanın zamana karşı direnebilmesi için onun ömrünü kısaltabilecek yanlışlara daha tasarım aşamasında engel olunmalıdır. Isı, su ve gürültü ile ilgili yalıtımlar yönetmeliklere uygun bir şekilde yapılmalıdır. Su yalıtımı ve drenaj

2 STEM (Science, Technology, Engineering ve Math)

ile yapının ömrü uzar, kullanıcıların da sağlığı korunur (Güzelçoban Mayuk, 2020, s. 544). Ayrıca kütüphanenin hangi alanlarının sessiz çalışma için kullanılacağı da belirlenmeli ve yalıtım malzemeleri de ona göre seçilmelidir.

- Fazla sıcak/soğuk mekânlar termal konforu, dolayısıyla kullanıcının mekândan memnuniyetini olumsuz yönde etkiler. Materyale de zarar verebilir. Ortam sıcaklığı insan bulunan mekânlar, depolar, nadir eserlerin bulunacağı alanlar gibi mekânın kullanım özelliklerine göre değişkenlik gösterir. Burada uluslararası standartlar ile belirlenmiş sıcaklık ve nem oranlarını dikkate almak gerekir. Doğal ve/veya yapay havalandırma sistemleri sayesinde yapı içi hava kalitesi dengesi kurulur.

- Binanın afetlere ve acil durumlara hazırlıklı olabilmesi için buna ilişkin tasarımın hem yapısal, hem de yapısal olmayan yapı elemanlarının bütüncül bir yaklaşım ile ele alarak yapılması gerekir. Risklerin ve sonrasında oluşan gerekliliklerin önleme ve zarar azaltmaya yönelik hesaplanması için iç mimarların kütüphanenin yönetim ve iş akışına hâkim olmaları önemlidir.

- Yangın yönetmeliğine göre (Binaların yangından... 2007) kütüphane binaları yangın riski yüksek binalar arasında değildir. Ancak şüphesiz her binada kâğıt materyalden elektrik tesisatı ve doğalgaz tesisatına kadar yangına sebep olabilecek birçok unsur bulunmaktadır. Bu nedenle tasarım aşamasında yönetmeliğe uyulması ve gerek yapısal, gerek yapısal olmayan tasarımlarda bunların uygulanması zorunludur. Projede yangın kaçış koridorları, acil çıkışlar, yangının yayılmasını önleyebilecek perdeleme vb. önlemler, alarm uyarı sistemleri belirtilmelidir. Binanın hangi alanlarında gaz sistemi, hangi alanlarında yağmurlama (sprinkler) kullanılacağı tesisat projesinde yer alır. Malzeme seçiminde ise yönetmelikte belirtilen yanıcılık sınıflarına göre uygun olan malzeme seçilmelidir.

- Kütüphaneler genellikle günün hem aydınlık, hem de güneşin olmadığı saatlerde de kullanıcılarına hizmet verirler. Bu da hem doğal aydınlatmadan azami derecede yararlanılabileceği, ancak beraberinde yapay aydınlatmanın da dış ve iç mekânlarda kullanılabileceği anlamına gelir. Özellikle iç mekânlarda aydınlatma düzeyinin yetersiz ya da fazla oluşu, kullanıcıların görsel konforunu yakından etkileyen bir özelliktir. Aydınlatmanın yetersiz olması görmeyi etkileyeceği için okuma güçlüğünden iyi görülmeyen alanlarda düşmeye sebep olmaya kadar kullanıcılara pek çok sorun yaşatabilir. Kabuk tasarımında günışığından azami derecede yararlanıldığı doğal aydınlatmanın dikkate alınması, enerji tasarrufu açısından önemlidir, ayrıca günışığı kullanıcıların psikolojik gereksinimlerinden biridir. Aydınlatma tasarımında uluslararası standartlar dikkate alınmalıdır. Örneğin TSE (Türk Standartları

Enstitüsü) doğal ve yapay aydınlatma ile ilgili olarak yayınladığı standartlarda CIE (International Commission on Illumination) standartlarını temel almıştır, bunlar kullanılabilir (aktaran Ataç, 2013, s. 57).

- Gittikçe daha tehlikeli boyutlara ulaşan çevre kirliliği, temiz su kaynaklarının hızla azalması ve bilinçsizce tüketilen enerji kaynakları artık neredeyse tüm dünyada önemli bir sorundur. Bina çevreyi, çevre de binayı etkiler. Kütüphane binasının tasarım ve üretiminde bu sorunların en aza indirildiği çevre ile dost bir bina olması, hem bugün hem de gelecek kuşaklar için önemlidir. Yapılacak bir enerji analizi ile enerji verimliliğini artırmaya yönelik şekilde bina kabuğuna yalıtım uygulanması, özellikle dış cephede ısı geçirgenlik katsayısı düşük pencerelerin kullanımı, elektriği güneş enerjisinden sağlayan güneş pilleri (fotovoltaik panel) kullanımı, atıkların değerlendirilmesi, verimlilikte sürdürülebilirliği de sağlayacaktır (Bayram ve Göksal Özbalta, 2019; Küçükcan, 2016b). İçerisinde bulunduğu doğal çevreye zarar vermeyen, kısmen de olsa tüketeceği enerjiyi kendi üretebilen, tasarruflu kullanan, atıkları en aza indirmiş ve olanı da geri dönüşüm yöntemi ile geri kazanan çevre dostu bir kütüphane binası tasarımı yalnızca çevre için değil, ülke ekonomisi için de gereklidir (Küçükcan, 2016a, s. 52).

Geçen yüzyıllarda kütüphane binalarının fiziksel alanları basılı kaynaklara, bunların artış hızına ve kütüphanede bunları aynı anda kullanacak olan kişi sayısına bağlı olarak şekilleniyordu Ancak günümüzün kütüphanelerinin tasarımlarını en fazla etkileyen unsur kullanıcıların bilgi kaynaklarını kullanmanın yanı sıra çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklere katılımlarını sağlayacak mekânlara da yer verilmesidir. Son yıllarda kütüphanelerin yaşam boyu öğrenmeye verdikleri desteğin öneminin daha öne çıkması, onların konut ve okul/işyerinden sonra kullanıcılarının üçüncü mekânı olma özelliği kazandırmıştır. Sosyal ve kültürel etkinliklere yer verme ve üçüncü mekân olarak kullanım, yeni nesil kütüphanelere dinamizm getirmiştir. Bundan sonra da kullanımdaki bu sürdürülebilirliği sağlamanın yolu, geleceğin kullanıcılarının da kütüphaneden beklentilerini yerine getirebilecek binalar tasarlamak ve üretmekten geçer. 21. yüzyılda her şeyin bu kadar hızlı değişebiliyor oluşu ve teknolojinin akıl almaz bir şekilde gelişmesi, gelecek üzerine tahmin yürütmeyi de zorlaştırmaktadır. Bu durumda yapılabilecek şey ancak ileride değişen gereksinimlere uyum sağlayabilecek esnek, genişletmeye ya da daraltmaya olanak sağlayan fonksiyonellikte, ekonomik, sağlıklı, güvenli, rahat ve davetkâr mekânlar tasarlamak olacaktır. Deprem kuşağında bulunan ülkemizde iç mekânlardaki yapısal olmayan her türlü raf, mobilya ve benzeri eşyanın modüler olmaması, tam tersi sabitlenerek depreme dayanıklı olması önerilirken, esnek mekân, tasarımının zor tarafı olarak görünmektedir. Yarının büyükleri

olan çocukları ve gençleri iyi analiz etmek ve geleceği onların gereksinimleri üzerine kurgulamak, bugünün kütüphane binası tasarımcılarının birincil görevidir. Kullanıcı odaklı tasarımlar ile antropometrik (mekân konforu), fizyolojik (termal, görsel, işitsel konfor) ve psikolojik (güvenlik, rahatlık, huzur ve ferahlık hissi) geçici ve sürekli kullanıcıların konforunun sağlanması, kullanıcı memnuniyetini ve binanın kullanım verimliliğini artıracaktır.

Çağdaş kütüphaneleri şekillendiren tasarım ilkelerinin hem geçici, hem de sürekli kullanıcılardan gelen geri bildirimler ışığında eleştirel bir bakış açısı ile değerlendirildiği “Designing libraries in 21st century” başlığı ile yayınlanan bir alan araştırmasında ortaya konulan sonuçlar, aslında yukarıda ayrıntılandırılan bulguların bir özeti gibi görünmektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre bir kütüphane tasarımının ana ilkeleri (John, 2016, s. 33);

- *erişilebilirlik ve kapsayıcılık* (kütüphane erişime ve kullanıma uygun olmalıdır);
- *görünürlük ve bağlanabilirlik* (kütüphane, insanların özgürce etkileşim kurabileceği bir yer olmalıdır);

- *esneklik ve uyarlanabilirlik* – (kütüphane, insanların değişen ilgi alanlarını yansıtır). Çocuğun yapısı gereği sahip olduğu dinamizmin mekânda da karşılık bulması, bu kütüphanelerde tasarımı yönlendiren önemli bir ölçüttür (Delice Güller ve Bilbay, 2006, s. 411).

2020 yılının başından beri tüm dünyayı, dolayısıyla ülkemizi etkisi altına almış olan Covid-19 salgını nedeniyle fiziksel olarak kütüphanelere gelemeyen geçici kullanıcılar için teknolojik olanakları sonuna kadar kullanarak hizmet vermeye çalışan kütüphaneciler, farklı coğrafyalarda bulunan kişilere sanal ortamda hizmet vermeye devam etmektedir. Kütüphanelerin kullanıcılarını bilgi ve teknoloji ile buluştururken aynı zamanda onun sosyalleşmesine de katkı sağlama yönündeki misyonlarını fiziksel olarak bir araya gelmek suretiyle yerine getiremedikleri bu süreçte, her türlü eğitim ve kültürel etkinlik sanal ortamlarda yapılmaktadır. Ancak zorunluluktan kaynaklanan bu iletişim yönteminin yüz yüze iletişimin verdiği insani yaklaşımın yerini alamadığı da bir gerçektir. Tüm bu yaşanan hızlı değişim süreci bir kez daha göstermiştir ki kütüphaneler her türlü riske karşı hazırlıklı olmalıdır. Bu nedenle de yeni kütüphane binası tasarımlarında değişen çalışma koşullarına uyum sağlayabilecek esnek alanlara daha fazla yer verilmesi, gelecekte karşılaşılabilecek her türlü mekân sorununa daha hızlı çözüm bulunmasını sağlayacaktır. Bundan sonra tasarlanacak ve üretilecek olan tüm binalarda bunlara dikkat edilmesi bilgiyi yöneten kütüphanecilerin mekânsal konforunu sağlayacak ve kullanıcılar tarafından da hem dermenin, hem de binanın daha verimli kullanılmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Altun, M., Akgül, Ç. M. ve Akçamete, A. (2018). Kabuk yalıtımının bina ısıtma enerjisi ihtiyacına, maliyetine ve karbon ayak izine etkisinin yaşam döngüsü bakış açısı ile değerlendirilmesi. *Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University*, 35, 147-163. doi: 10.17341/gazimmfd.445751.
- Ataç, F. (2013). *Kütüphanelerde doğal ve yapay aydınlatma kriterleri: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Merkez Kütüphanesinin okuma salonlarının incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi, Ankara. Erişim adresi: file:///C:/Users/Pc/Desktop/336369.pdf
- Balanlı, A. ve Küçükcan, B. (1998a). Üniversite kütüphanelerinin tasarımında çevresel etmenler. E. Bilal (Yay. Haz.). *21. Yüzyılda Üniversite Kütüphanelerimiz Sempozyumu* (22-24 Ekim 1998). Edirne/Türkiye (s. 105-115) içinde. Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Balanlı, A. ve Küçükcan, B. (1998b). Yapı biyolojisi ve üniversite kütüphanesi kullanıcısı. E. Bilal (Yay. Haz.). *21. Yüzyılda Üniversite Kütüphanelerimiz Sempozyumu*, (22-24 Ekim 1998). Edirne/Türkiye (s. 105-115) içinde. Edirne: Trakya Üniversitesi
- Balanlı A. ve Öztürk, A. (1995). Yapı biyolojisi: kavram ve kapsam. *Sağlıklı Kentler ve İnşaat Mühendisliği Sempozyumu* (20-21 Ekim 1995). İzmir/Türkiye (s. 135-140) içinde. İzmir: İnşaat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi.
- Balanlı A. ve Öztürk, A. (1995). Yapının iç ve dış çevresinin yapı biyolojisi açısından irdelenmesi. *Sağlıklı Kentler ve İnşaat Mühendisliği Sempozyumu*, (20-21 Ekim 1995), İzmir, Türkiye. (s.43-55) içinde. İzmir: İnşaat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi.
- Balanlı, A., Öztürk, A., Karabiber, Z., Ünver, R., Gedik, G., Yavuz, G. ve Vural, M. (2005). An examination and evaluation of YTU library and documentation building in terms of building biology. *Building and Environment*, 41, 1079-1098.
- Bayram, İ. ve Göksal Özbalta, T. (2019). Yeşil kampüse doğru – bir eğitim binasının enerji etkin iyileştirilmesi ve ekonomik boyutu. *XI. Uluslararası Sinan Sempozyumu*, (11 – 12 Nisan 2019) Trakya Üniversitesi. Edirne, Türkiye, (s. 259-268) içinde. Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Binalarda su yalıtımı yönetmeliği (2017, 27 Ekim). *T. C. Resmi Gazete*. (Sayı: 30223). Erişim adresi : <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/10/20171027.pdf>
- Binaların gürültüye karşı korunması hakkında yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair yönetmelik (2018, 31 Mayıs). *T. C. Resmi Gazete*. (Sayı: 30437). Erişim adresi : <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/05/20180531.pdf>
- Binaların yangından korunması hakkında yönetmelik. (2007, 19 Aralık). *T. C. Resmi Gazete*. (Sayı: 12937). Erişim adresi : <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/12/20071219-2.htm>
- Delice Güller, E. ve Bilbay, P. (2016). Kütüphane yapılarında okul öncesi çocuklara yönelik interaktif mekanların irdelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 30, 398-414.
- Die stadtbibliothek Köln bloggt. Erişim adresi : <https://stadtbibliothekkoeln.blog/tag/makerspace/>
- Erenoğlu, B. (2014). Makerspace – yaratım atölyeleri. Erişim adresi : <http://www.egitimdeteknoloji.com/makerspace-yaratim-atolyeleri-nedir/>
- Ergen, B. (1986). *Bina bilgisi*. İstanbul, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı.
- Erman, O. ve Yılmaz, N. (2017). Mimari tasarımda konsept ve bağlam ilişkisi üzerine. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*. 10, 96-115. doi: 10.17365/TMD.2017.1.012.x

- Emsen, H. H. ve Örmecioglu, H. T. (2020). Üniversite kütüphanelerinin mekânsal tasarımının kullanıcı üzerindeki etkisine ilişkin istatistikî bir çalışma: Akdeniz Üniversitesi Merkez Kütüphanesi örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 34, 187-207. doi: 10.24146/tk.696331.
- Guidelines fo library services to babies and toddlers.* (2007). The Hague, IFLA. Erişim adresi : <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/100.pdf>
- Güzelçoban Mayuk, S. (2020). Yeni yapılacak bina temellerinde gerekli su yalıtımı önlemlerinin belirlenmesi ve denetimine yönelik bir öneri. *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10, 535-544. doi: 10.17714/gumusfenbil.595737.
- Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği (2012, 11 Ocak). *T. C. Resmî Gazete*, (Sayı: 28170). Erişim adresi : <https://www.mevzuat.gov.tr/File/>
- Hashempour, L. ve Taghizadeh Sapchi, A. (2015). Okul kütüphanelerinde renk etkileri ve önemi. *Millî Eğitim Dergisi*, 208, 51-60.
- Hohman, T. (2006). New aspects of library design. *LIBER Quarterly*, 16. doi: <http://doi.org/10.18352/lq.7841>.
- How to choose an architect (2016). *Royal Architectural Institute of Canada*. Erişim adresi : <https://raic.org/raic/how-choose-architect>
- John, G. (2016). *Designing libraries in 21st century: lessons fo the UK*. Erişim adresi : http://www.designinglibraries.org.uk/documents/designing_libraries.pdf
- Kamu binaları standartları rehberi [2018]. [Çevre ve Şehircilik Bakanlığı] içinde. Erişim adresi : <https://webdosya.csb.gov.tr/db/turkce/faaliyetler/kamu-hizm.binalari-duzenlenmis-metin-11.9.2018-20180919104813.pdf>
- Karadayı Yenice, T. (2018). Birlikte tasarım deneyiminin ardından; HKÜ Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Bölümü Eğitim ve Uygulama Binası tasarım süreci. *Artium*, 9-16.
- Kelsey, D. G. (1992). Selecting the design team. *Libraries for the Future: Planning Buildings That Work, Papers From the LAMA Library Buildings Preconference (June, 27-28, 1991)*. (s.73-81) içinde. Chicago: ALA.
- Kılıç, B. ve Akyıldız, N. A. (2020). Üniversite kampüslerinde erişilebilirlik açısından mekânsal planlama kriterlerinin incelenmesi: Fırat Üniversitesi Mimarlık Fakültesi ve Kütüphane binası. S. Adak ve Y. Ağaoglu (ed.), 3. *Uluslararası Mardin Artuklu Bilimsel Araştırmalar Kongresi (18-19 Ocak 2020)*. Mardin/Türkiye (s. 235-248) içinde. Mardin: Farabi Yayınevi.
- Köymen, E. (2020). Geniş iç açıklıklardaki yüksek düzeyli doğal aydınlatma sorununa parametrik bir çözümleme: İZÜ Kütüphanesi iç mekân gölgeleme enstalasyonu. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 19, 904-915. doi: 10.31590/ejosat.744151.
- Kuru, R. ve Canbay Türkyılmaz, Ç. (2019). Kütüphane yapılarının mekânsal organizasyonunun ergonomik açıdan değerlendirilmesi: Bahçeşehir Üniversitesi kütüphane binası örneği. *Ergonomi*, 2, 153-166. doi: 10.33439/ergonomi.481138.
- Kutluer, İ. (2003). “Mekân” maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (c.28, s. 550-552) içinde. Ankara: TDV.
- Küçükcan, B. (2007). Üniversitelerde kütüphane binaları kullanım verimliliğinin yapı biyolojisi açısından incelenmesi. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Küçükcan, B. (2016a). Geleceğin kütüphanesi: yeşil kütüphane. S. Ergönül, M. Özgünler ve Ü. Arpacioğlu (ed.). *SEEBTR Sürdürülebilir Enerji Etkin Binalar Sempozyumu Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (7-8 Ocak 2014)*. (s. 45-56) içinde. İstanbul: MSGSU.

- Küçükcan, B. (2016b). Sürdürülebilir mimarlık yaklaşımıyla kütüphane binaları. N. Çakmak ve S. Baytur (Yay. Haz.). *ÜNAK'15: Elektronik Çağda İçerikten Mimariye Kütüphaneler, 1-3 Ekim 2015*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara/Türkiye (s.87-100) içinde. Ankara: ÜNAK.
- Küçükcan, B. ve Öztürk, A. (2017). Kütüphane binalarında engelli kullanıcılara yönelik tasarım ilkeleri. Ö. Külcü, T. Çakmak ve Ş. Eroğlu (yay. haz.). *Kamusal alan olarak bilgi merkezleri ve yenilikçi yaklaşımlar*. (s. 293-324) içinde. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Kütüphanelerdeki "makerspace"ler: 21. yüzyılın yaratıcılık atölyeleri (2014). Erişim adresi : <https://www.goethe.de/ins/tr/tr/kul/mag/20440837.html>
- Li, Y. ve He, J. (2021). Evaluating the improvement effect of low-energy strategies on the summer indoor thermal environment and cooling energy consumption in a library building: A case study in a hot-humid and less-windy city of China. *Building Simulation*. 12 January, doi: <https://doi.org/10.1007/s12273-020-0747-6>.
- Muscogiuri, M. (2012). İtalya'da kütüphane mimarisi: senaryolar, stratejiler ve fırsatlar. (A. Aydın, çev.). *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 181-195.
- Nair, R. R. (2014). Library space from prehistoric caves to the cloud. B. Ramesha, S. A. Sornam ve J. Neelankavil (Ed.). *Library space and content management for a networked society* (s. 17-23) içinde. Bengaluru: Dharmaram Publications.
- Neufert, E. (2018). Yapı tasarımı. (41. bs.). İstanbul: Beta Yayınları.
- Ocholla, D. ve Tanui, T. A. (1997). The construction and development of a library building: Moi University Library/Faculty buildings. *Library Review*, 46, 18-27. doi: 10.1108/00242539710160857
- Odabaş, H. ve Akkaya, M. A. (2020). *Bilgi merkezlerinde mekân: değişen beklentiler ve mimari anlayış ışığında yönelimler*. İstanbul: Hiper Yayın.
- Ojala, M. (2009). Libraries as place and space: an IFLA satellite conference. *Information Today, October*, 34-35.
- Rasmussen, S. E (1994). *Yaşanan mimari*. (Ö. Erduran, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- RIBA plan of work 2020 overview*, (2020). London: Royal Institute of British Architects.
- Rodgers Puckett, E. (2020). *2020 visions: year in architecture 2020*. Erişim adresi : <https://www.libraryjournal.com/?detailStory=overview-year-in-architecture-2020>
- Sarıççek, T. (2019). *Türkiye'de mimarlık şirketleri için BIM uygulama yol haritası* (Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep. Erişim adresi: <https://core.ac.uk/download/pdf/287915934.pdf>
- Sarman, B. (2019). *Esnek ve erişilebilir iç mekân çözümlerinin kütüphane örnekleri üzerinden irdelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Schlipf, F. (2011). The dark side of library architecture: The persistence of dysfunctional designs. *Library Trends*, 60, 227-255.
- Seemiller, C. ve Grace, M. (2017). Generation Z: educating and engaging the next generation of students. *About Campus*, July/August, 21-26. doi: 10.1002/abc.21293.
- TS 825 Binalarda ısı yalıtımı kuralları (2008). Erişim adresi : http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/cf3e258bfd3eb7_ek.pdf

- Voronkova, I ve Proskuryakov, V. (2020). Architectural metamorphoses in libraries of future. *Housing Environment*, 31, 19-23.
- Wardah, E. S. A. A. ve Khalil, M. O. (2017). Design process and strategic thinking in architecture. *Papers From the Proceedings of 2016 3rd International Conference on Architecture, Structure and Civil Engineering (March, 26-27, 2006)*. London: URCAE, 32-46.
- Yavuz, C. (2020). Kütüphane tasarımında yenilikçi mekânlar: yaratıcı alanlar olarak makerspace hareketinin incelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 4, 63-86.
- Yazıcıoğlu, Y. (2017). *Temel tasarım*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Yücel, G. (2016). Libraries and accessibility: Istanbul public libraries case. *International Journal of Architecture & Planning*, 4, 81-95.

Summary

Surely, every building has a production purpose. Also the library building is designed and constructed to create a space for resources that will meet the knowledge needs of humanity and activities that will contribute to their cultural development. However, the library building is a public space where many numbers of people are together at the same time. In other words, this type of building can be used by people of different age, gender, physical characteristic or educational level. Anyone who is in the building, regardless of the reason for being there, is considered to be the user of the building. When the users are evaluated in terms of the time they have been in the building, they can be examined in two groups as permanent and temporary users. The library building is designed, constructed and used to meet the needs of these users.

Building affects users and users affect the building. The failure to determine the user requirements correctly during the design process of the library building is reflected in the production phase and creates dissatisfaction on the users during the use of the building. In some scientific studies on the subject, it has been determined that there is a close relationship between the spatial characteristics of the building and the frequency of use. Due to problems caused by the building, users whose requirements are not met may experience health problems, and consequently, their time in the library is shortened. This situation reduces the utilization efficiency of the building. The incidence of health problems is higher, especially for library staff who have to be in the building (Küçükcan, 2007; Hazal ve Emsen, 2020). Consequentially, the inability to provide user comfort is a cause of dissatisfaction. Therefore, the idea of how to design a better library building for librarians and collection users who manage knowledge has been the starting point of this study.

Architectural design is momentous. Library employees, who are permanent users of library buildings in our country, are sometimes not allowed to join the consultancy team by the architect during the design phase of their libraries, and sometimes they are insufficient to convey their expectations from the building to the architect. Failure to accurately and completely assess user requirements often continues during the production phase of the building. Eventually, when the building is finally completed and is in the phase of use, it turns out that there are errors and deficiencies. Because it is very difficult and costly to correct the deficiencies and errors in the design phase later, this study mostly focuses on this phase. The study started with the concepts of design and space, the basic principles of the design of the library building were examined, the unique characteristics of this type of building were laid out and the basic

standards to be followed for an ideal design were emphasized. Changing user characteristics along with the effect of digitalization on library use are also discussed in this study. In this context, the conclusions about how the designs should be that will meet the needs library users of the future, which is the main subject of this study, are given in detail at the end of the study.

The aim of this study is to raise awareness of both information and documentation scientists and architects interested in library building design, about the design features of the library building and to draw their attention to a better understanding of what the user expectations may be. For this purpose, it is emphasized how the spaces should be for libraries that collect, organize and deliver information carriers in different formats to the users who need them, in other words, libraries that manage information. Furthermore in the conclusion part, some suggestions are made for buildings that can meet the needs of their users in the future.